

BACHELOR SCRIPTIE

**SOCIAAL JURIDISCHE
DIENSTVERLENING**

Groningen,
Juni 2017

OOK ALS JE VAST ZIT BEN JE VADER

S.J. LORIJN
312722

PI LEEUWARDEN
Fokko Drent

**HANZEHOGESCHOOL
GRONINGEN**
Petrick Glasbergen

OOK ALS JE VAST ZIT BEN JE VADER

Een onderzoek naar de mogelijkheden voor de penitentiaire inrichting Leeuwarden voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering binnen de kaders van de relevante wet- en regelgeving

*'Bij alle maatregelen
betreffende kinderen,
vormen de belangen van het
kind de eerste overweging'*
– Art. 3 IVRK

AUTEUR

Naam: Sofie Lorijn

Studentnummer: 312722

E-mail: s.j.lorijn@est.hanze.nl

OPLEIDING

Opleiding: Sociaal Juridische Dienstverlening

Instituut: Instituut voor Rechtenstudies

Hogeschool: Hanze Hogeschool Groningen

Afstudeerdocent: Petrick Glasbergen

OPDRACHTGEVER

Organisatie: Dienst Justitiële Inrichtingen, penitentiaire inrichting Leeuwarden

Praktijkbegeleider: Fokko Drent, plaatsvervangend vestigingsdirecteur

PUBLICATIE

Bachelor scriptie

Groningen, Juni 2017

Samenvatting

Na uitgebreid voorwerk zijn de penitentiaire inrichtingen in Leeuwarden (hierna: PI-L) en Veenhuizen (hierna: PI-V) op 1 januari 2017 gestart met de pilot Gezinsbenadering. Dit is een benadering waarbij de band van de gedetineerde vader met zijn gezin centraal staat. Deze benadering heeft als doel om criminogene gezinssituaties te doorbreken, detentieschade te beperken en recidive terug te dringen. De Gezinsbenadering is geïnspireerd op Family Approach uit Parc prison in Wales.

Om de Gezinsbenadering uit te voeren, is een programma Gezinsbenadering nodig. Het was voor de PI-L en PI-V niet geheel duidelijk welke mogelijkheden er zijn om dit programma aan te bieden binnen de kaders van wet- en regelgeving. Om hier achter te komen heeft de PI-L gevraagd om een onderzoek te doen naar de mogelijkheden van een programma Gezinsbenadering en aanbevelingen te doen voor het aanbieden van een dergelijk programma binnen de kaders van wet- en regelgeving. Het uitgevoerde onderzoek geeft inzicht zowel in wet- en regelgeving als in mogelijkheden en wensen voor uitvoering in de praktijk. De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

Wat zijn de mogelijkheden voor de penitentiaire inrichting Leeuwarden voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering binnen de kaders van de relevante wet- en regelgeving?

Deze vraag is opgedeeld in deelvragen in theorie, praktijk en analyse. Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden is literatuuronderzoek gedaan in wet- en regelgeving en andere relevante documenten. Daarnaast is praktijkonderzoek gedaan door middel van participerende observatie, documentanalyse, best practice, werkbezoeken en interviews. De centrale onderzoeksvraag spreekt over 'relevante wet- en regelgeving'; in het onderzoek is dit afgebakend tot de Penitentiaire beginselenwet (Pbw). Ook is het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK) in het onderzoek meegenomen.

Uit sociaalwetenschappelijk onderzoek blijkt dat het aanbieden van een programma Gezinsbenadering kan bijdragen aan het beperken van detentieschade voor kinderen, het doorbreken van criminogene gezinssituaties en het terugdringen van recidive van de vader. Om de beste resultaten te boeken en te voldoen aan het IVRK, moet het belang van het kind centraal staan. Uit onderzoek in de wet- en regelgeving blijkt dat via combineren, kiezen, compenseren en/of aanvullen van activiteiten er mogelijkheden zijn om een programma Gezinsbenadering aan te bieden, binnen de kaders van de Pbw. Wet- en regelgeving biedt weinig beperkingen voor groepen gedetineerden om te participeren aan dit programma Gezinsbenadering. Op individueel niveau kunnen er wel beperkingen zijn om te participeren.

Naar aanleiding van deze uitkomsten uit theorieonderzoek zijn vier onderzoekspunten opgesteld. Dit zijn de belangrijkste onderwerpen uit de theorie die vervolgens zijn meegenomen in het praktijkonderzoek. De onderzoekspunten zijn: Het belang van het kind, het uitvoeren van een programma Gezinsbenadering, de afdeling Gezinsbenadering en het participeren aan Gezinsbenadering.

Uit het praktijkonderzoek blijkt dat de informanten het eens zijn over de positieve bijdrage die een programma Gezinsbenadering kan leveren aan het beperken van detentieschade, het doorbreken van intergenerationele criminaliteit en het terugdringen van recidive. De definitie van het belang van het kind is echter niet voor alle betrokken partijen duidelijk gebleken. De PI-L biedt Gezinsbenadering aan, aan de hand van niveaus. Hoe hoger het niveau, hoe intensiever de Gezinsbenadering en hoe strenger

de screening. Er is nog geen overeenstemming over de indeling in niveaus van intensiteit en daarnaast is het is nog niet duidelijk welke screening er per niveau zou moeten gelden. Dit onderzoek kan hierin een aanzet geven.

In de praktijk is het aanbieden van een programma Gezinsbenadering het meest wenselijk door activiteiten te compenseren of aan te vullen. Dit kan effectief gerealiseerd worden op een afdeling Gezinsbenadering. De PI-L wil per 1 januari 2018 zo'n afdeling starten.

In de analyse zijn de uitkomsten uit de theorie en de praktijk met elkaar vergeleken. Uit deze analyse zijn conclusies getrokken en aanbevelingen voortgekomen.

Concluderend zijn er meerdere mogelijkheden voor de PI-L voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering binnen de kaders van de huidige wet- en regelgeving. Het antwoord op de centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

De PI-L kan een programma Gezinsbenadering aanbieden binnen de kaders van de wet- en regelgeving door rekening te houden met de rechtsactiviteiten uit de Pbw en het belang van het kind uit het IVRK. Volgens de Pbw is het mogelijk om een programma Gezinsbenadering aan te bieden door activiteiten te combineren, kiezen, compenseren en/of aanvullen. In de praktijk blijkt compenseren en/of aanvullen het meest wenselijk. De wet- en regelgeving geeft de PI-L vrijheid om te bepalen welke individuele of groep gedetineerden mag participeren aan welk deel van de Gezinsbenadering. Dit kan de PI-L zelf nader invullen. Een aparte afdeling Gezinsbenadering in de PI-L is een uitkomst voor het zo effectief mogelijk aanbieden van een programma Gezinsbenadering. Belangrijke voorwaarden voor het behalen van de doelen van Gezinsbenadering zijn overeenstemming tussen betrokken partijen over de definitie van het belang van het kind en de indeling van de niveaus met bijpassende activiteiten. Tevens moeten afspraken geborgd worden en regelmatig geëvalueerd.

Voorwoord

Het afgelopen half jaar heb ik de kans gekregen om af te studeren bij de penitentiaire inrichting Leeuwarden op Gezinsbenadering. Samen met mijn praktijkbegeleiders heb ik me verdiept in hoe de PI-L een programma Gezinsbenadering kan aanbieden, binnen de kaders van de wet- en regelgeving. Ik ben dankbaar dat ik me met dit interessante onderwerp mocht bezighouden. Ik ben trots op het eindresultaat. Nog trotser ben ik op de samenwerkingsverbanden die ik mocht aangaan in het afgelopen half jaar. Ik had geen betere praktijkbegeleiders kunnen wensen. En dit zeg ik niet omdat jullie mij nog moeten beoordelen nadat jullie dit gelezen hebben!

Beste Petrick: Ik snap nog steeds niet hoe je het voor elkaar kreeg dat je ondanks jouw enorm drukke planning, altijd tijd had voor een gesprekje. Als ik ook maar enige zorgen had en jou mailde, kreeg ik diezelfde dag een reactie en zaten we diezelfde week nog om de tafel. Je bent een docent die creatief kan nadenken, enthousiast is, open staat voor wat de praktijk vraagt en bovenal gelooft in de studenten. Ontzettend bedankt hiervoor!

En dan natuurlijk Fokko: in het afgelopen half jaar heb ik regelmatig de bijnaam 'schaduw van Fokko' gekregen. Een gepaste bijnaam want je liet me overal mee naartoe gaan. Hierdoor heb ik veel geleerd over Gezinsbenadering maar ook over samenwerking en de structuur van de organisatie. Ik stond niet aan de zijlijn maar mocht participeren in overleggen. Ik ben serieus genomen, er werd naar mijn mening gevraagd en ik heb zelfs een aantal keren mogen presenteren over Parc en Gezinsbenadering. Enorm bedankt voor dit vertrouwen! Het was leuk om samen te werken, maar ook gezellig om wekelijks bij je in de auto te zitten naar Leeuwarden en Veenhuizen. Naast een harde werker ben je een belangstellend persoon die altijd vroeg hoe het met me ging en hoe mijn weekend was. Het klinkt misschien wat raar, maar ik heb me thuis gevoeld in de gevangenis. Ik wil iedereen van de PI-L en de ketenpartners bedanken dat ik jullie heb leren kennen en altijd mijn vragen kon stellen.

Naast mijn praktijkbegeleiders zijn er nog een aantal mensen die ik wil bedanken. Twee van hun noem ik hier. Als ik wilde sparren over het onderzoek, ging ik naar Marleen. Marleen: Ondanks dat samen studeren soms uitliep in het boeken van een nieuwe reis, nam jij mijn dilemma's altijd serieus en hielp me met het bedenken van creatieve oplossingen. Als een van ons er echt even doorheen zat, vrolijkten we elkaar op met een reep Tony's Chocolonely. Ook wil ik mama bedanken, die naast haar drukke werk altijd tijd maakte om stukken van dit onderzoek na te kijken en meerdere keren een gefrustreerde dochter heeft opgevangen als de printer het weer eens niet deed.

Ik hoop met dit onderzoek mijn steentje bij te dragen aan het realiseren van Gezinsbenadering en hiermee aan de ontwikkeling van kinderen van gedetineerden, want uiteindelijk gaat het om hun. Als laatste wil ik de PI-L en de ketenpartners meegeven dat ze trots mogen zijn op hun ontwikkelingen en ze succes wensen bij het verdere opzetten en uitvoeren van de Gezinsbenadering.

Bedankt en hopelijk tot een volgende samenwerking!
Sofie

Groningen, 31 mei 2017

Inhoud

Samenvatting	1
Voorwoord	3
Inhoud	4
H.1 Oriëntatie.....	7
1.1 Inleiding.....	7
1.2 Aanleiding	7
1.3 Doelstelling	10
1.4 Onderzoeksvragen	10
1.5 Afbakening en kernbegrippen.....	11
1.6 Type onderzoek.....	11
1.7 Leeswijzer.....	11
H.2 Methodologische verantwoording.....	13
2.1 Inleiding.....	13
2.2 Verloop van het onderzoek.....	13
2.3 Algemeen: de zes kwaliteitsvereisten.....	13
2.4 Verantwoording onderzoek in de theorie	14
2.5 Verantwoording onderzoek in de praktijk en analyse	15
2.6 Kwaliteiten en beperkingen van het onderzoek	17
H.3 Onderzoek theorie.....	22
3.1 Inleiding.....	22
3.2 Het nut van de Gezinsbenadering.....	22
3.3 Programma Gezinsbenadering binnen de Pbw	25
3.4 Participatie aan Gezinsbenadering	32
3.5 Tussenconclusie en onderzoekspunten	35
H.4 Onderzoek praktijk	38
4.1 Inleiding.....	38
4.2 Het belang van het kind	38
4.3 Vormgeven van een programma Gezinsbenadering	41
4.4 Afdeling Gezinsbenadering	45
4.5 Participatie aan Gezinsbenadering	49
4.6 Tussenconclusie	54
H.5 Analyse theorie en praktijk.....	56

5.1 Inleiding.....	56
5.2 Het belang van het kind	56
5.3 Vormgeven van een programma Gezinsbenadering	56
5.4 Afdeling Gezinsbenadering	57
5.5 Participatie aan Gezinsbenadering	57
H.6 Conclusie.....	59
6.1 Inleiding.....	59
6.2 Het belang van het kind	59
6.3 Vormgeven van een programma Gezinsbenadering	59
6.4 Afdeling Gezinsbenadering	60
6.5 Participatie aan Gezinsbenadering	60
6.6 Antwoord op de centrale onderzoeksvraag	61
H.7 Aanbevelingen	62
7.1 Inleiding.....	62
7.2 Randvoorwaarden.....	62
7.3 Het belang van het kind	62
7.4 Vormgeven van een programma Gezinsbenadering	63
7.5 Afdeling Gezinsbenadering	63
7.6 Participatie aan Gezinsbenadering	64
Literatuur	66
Bijlagen.....	71
Bijlage 1: Veel voorkomende afkortingen en begrippen	72
Bijlage 2: Juridische achtergrondinformatie	73
Doelen straffen.....	73
Voor gedetineerden geldende wet- en regelgeving	73
Doelgroepen gedetineerden	74
Bijlage 3: Vragenlijst.....	77

H.1 Oriëntatie

1.1 Inleiding

Dit hoofdstuk is een oriëntatie op het onderzoek. In paragraaf 1.2 worden de aanleiding van de Gezinsbenadering, de aanleiding van dit onderzoek en de opdrachtgever besproken. Hierna worden in paragraaf 1.3 de doelstelling en in 1.4 de onderzoeksvragen geformuleerd. Vervolgens wordt ingegaan op de afbakening en het type onderzoek. Paragraaf 1.7 is de leeswijzer voor het onderzoek.

1.2 Aanleiding

1.2.1 Aanleiding Gezinsbenadering

Familie speelt een grote rol in ieders leven, zo ook in die van een gedetineerde en zijn gezin. Als vader in detentie raakt, is dit meestal een heftige inbreuk op het hele gezin. Vaak valt een deel van het gezinsinkomen weg en er is even geen papa die verhaaltjes voorleest voor het slapen gaan. Dit terwijl partner en kind onschuldig zijn en de hechtenis of gevangenisstraf van vader niet dient tot het straffen van de rest van het gezin. Kinderen worden gezien als het ‘vergeten slachtoffer’ van ons strafstelsel¹. Bijna zeven procent van de kinderen in Nederland van twaalf jaar of jonger heeft een huisgenoot in detentie². Om recidive terug te dringen, criminogene gezinssituaties te doorbreken en detentieschade bij gezinsleden te voorkomen, is er een nieuwe benadering bedacht: de Gezinsbenadering. Na uitgebreide voorbereiding is op 1 januari 2017 de pilot Gezinsbenadering gestart in de penitentiare inrichting Leeuwarden (hierna: PI-L) en de penitentiare inrichting Veenhuizen (hierna: PI-V). Dit is een benadering waarbij de focus tijdens - en eventueel de eerste tijd na - detentie ligt op de relatie van de (ex-)gedetineerde met zijn gezin.

Als inspiratie voor de pilot gebruiken de PI-L en PI-V de benadering Family Approach uit de gevangenis YOI & HMP Parc (hierna: Parc) in Bridgend, Wales. Parc is een private gevangenis van G4S: het grootste beveiligingsbedrijf in de wereld³. Met een capaciteit van rond de 1800 gedetineerden is Parc de grootste gevangenis in het Verenigd Koninkrijk⁴. Het is de eerste gevangenis in de wereld die werkt met een familiegerichte benadering. In 2006 merkte Parc dat de vraag van de familie om contact te hebben met de gedetineerde, groter werd. Tevens bleek uit onderzoek dat wanneer een gevangene een relatie met zijn familie onderhoudt, er tot zes keer minder kans is op recidive. Als reactie hierop creëerde Parc de Parc Supporting Families groep (hierna: PSF).⁵ PSF faciliteert onder andere een telefonische helpdesk voor familieleden. In 2010 startte PSF met het aanbieden van familie interventies⁶. Deze interventies zijn anders dan de standaard familiebezoeken. Tijdens de interventies worden namelijk activiteiten aangeboden om de relatie met het gezin te onderhouden⁷. Hierbij zijn

¹ P. Scharff-Smith en L. Gampell 2011, p. 10 , onderzoek Marlies

² Augeo, 2016

³ www.justice.gov.uk

⁴ www.justice.gov.uk

⁵ G4S, 2011

⁶ G4S, 2011

⁷ G4S

meer mogelijkheden tot privacy en fysiek contact. Voorbeelden van interventies zijn Language and Play, Learning Together Club en Bathing Babies. Ook de reguliere bezoekersruimte en het Visitors Centre waar het bezoek zich aanmeldt, zijn aangepast om de ervaring voor het kind zo fijn mogelijk te maken. Deze ruimtes zijn aangekleed met vrolijke kleuren en bevatten een speelhoek. In november 2015 was Parc de eerste gevangenis die de Investors in Families Award mocht ontvangen. Een prijs die normaal aan uitzonderlijke scholen wordt uitgereikt⁸. Parc werkt nauw samen met de kinderrechtenorganisatie Barnardo's.

1.2.2 Penitentiare Inrichting Leeuwarden

De opdrachtgever van dit onderzoek is de PI-L, het onderzoek richt zich op deze gevangenis. De PI-L is onderdeel van Dienst Justitiële Inrichtingen wat weer valt onder het Ministerie van Veiligheid en Justitie. De DJI is een van de grootste overheidsorganisaties in Nederland en is verantwoordelijk voor het uitvoeren van straffen en vrijheidsbenemende maatregelen⁹. De PI-L heeft een reguliere capaciteit voor 248 gedetineerden, dit kan eventueel uitgebreid worden tot 280 als gebruikt gemaakt wordt van dubbele cellen¹⁰.

Parc en de PI-L kennen grote verschillen: Parc is een private gevangenis en de PI-L is aangestuurd door de overheid, Parc huisvest ongeveer 1800 gedetineerden en de PI-L ongeveer 250. Ook heeft de PI-L een eigen visie op detentie. Bij de benadering van de PI-L staat het kind centraal en de PI-L vindt samenwerking met ketenpartners erg belangrijk. Hierom neemt de PI-L deze benadering niet zomaar over maar hanteert de PI-L zijn eigen vorm van gezinsbenadering, met Parc als inspiratie. Er zijn vier groepen samengesteld met ieder een eigen rol in het proces:

- De stuurgroep
- De interne werkgroep
- De participantengroep
- De PapaCo

De eerste groep is de stuurgroep. Deze groep gaat over de grote lijnen en geeft aanwijzingen aan de participantengroep. De voorzitter van deze groep is de burgemeester van Leeuwarden en de groep vergaderd twee keer per jaar. De tweede groep is een participantengroep bestaande uit vertegenwoordigers van externe organisaties die iets voor de Gezinsbenadering kunnen betekenen. Een aantal van de organisaties die zijn vertegenwoordigd zijn: Reclassering Nederland, Hanzehogeschool Groningen, Wijkteam Leeuwarden, Veiligheidshuis Leeuwarden (hierna: VHH), Regiecentrum Bescherming en Veiligheid (voorheen Bureau Jeugdzorg) en Humanitas. De participantengroep overlegt elke maand over onderwerpen waar meerder organisaties bij betrokken zijn zoals welke activiteiten er aangeboden kunnen worden. De derde groep is de interne werkgroep bestaande uit medewerkers van de PI-L die willen bijdragen aan het project. Zij overleggen eens in de twee maanden over kwesties zoals de route van aanmelding van gedetineerde vaders. De vierde groep is de PapaCo, kort voor papa commissie. Deze commissie bestaat uit momenteel uit drie vaders die gedetineerd zijn in de PI-L. De PapaCo vertegenwoordigt de wensen en belangen van de gedetineerde vaders in de PI-L.

⁸ G4S, 2015

⁹ www.dji.nl

¹⁰ www.dji.nl

Door de participantengroep is een Plan van Aanpak Gezinsbenadering opgesteld.

De PI-L werkt nauw samen met relevante organisaties in aanloop op terugkeer in de maatschappij. De organisaties focussen zich op vijf basisvoorwaarden voor een goede re-integratie. Deze voorwaarden zijn beschreven in het 'Convenant Re-integratie (ex-)gedetineerden'. De vijf basisvoorwaarden zijn het hebben van: een geldig identiteitsbewijs, onderdak, werk en inkomen, inzicht in schulden en zorg.¹¹ Het is de ambitie van de PI-L om in de toekomst het gezin toe te voegen als zesde aandachtsgebied.

1.2.3 Aanleiding huidig onderzoek

Door het (laten) verrichten van onderzoek en het overleggen met bovengenoemde groepen, heeft de PI-L inmiddels veel kennis over Gezinsbenadering. In mei 2016 heeft A. Rode een onderzoek in opdracht van de PI-L afgerond over hoe Family Interventions uit Parc geïmplementeerd kan worden in de Nederlandse Penitentiaire Inrichtingen. De conclusie van dit onderzoek is dat de PI-L kan beginnen met het implementeren van Family Interventions. Aanbevelingen worden gedaan over hoe dit het beste kan. Na aanleiding van het onderzoek van A. Rode is onderzoek gedaan naar de producten die betrokken ketenpartners van de PI-L met betrekking tot Gezinsbenadering aanbieden¹². De uitkomsten van het onderzoek worden gebruikt om het programma gezinsbenadering vorm te geven. De PI-L is dus zover dat een programma Gezinsbenadering opgezet kan worden om aan te bieden aan de gedetineerden en hun gezinnen. Met een programma Gezinsbenadering wordt bedoeld het opnemen van Gezinsbenadering als 'blok' in het vaste dagprogramma. Net als nu gebeurt voor bijvoorbeeld de blokken 'arbeid' en 'luchten'. Dit blok wordt dus ingevuld met activiteiten in het kader van Gezinsbenadering. Maar is dit wel mogelijk?

In een interview met de directeur van de PI-V, Marie-Anne de Groot, wordt gevraagd: 'Zijn jullie als P.I. helemaal vrij om projecten zoals de familie-aanpak te organiseren?' Haar antwoord hierop luidt terecht: 'Nee, wij kennen een dagprogramma die moet voldoen aan de Penitentiaire Beginselenwet (Pbw) waar de basis in staat beschreven. Daarnaast hebben we het Dagprogramma, Beveiliging en Toezicht op maat (DBT), waarin uitgeschreven staat wat een gedetineerde allemaal moet en mag. Dit is het kader waar wij vanuit moeten gaan. Er kan van alles worden bedacht, maar het moet wel binnen het kader blijven. Daar kunnen we niet om heen, want voor dat kader krijgen we geld. Dit betekent dat we creatief moeten zijn.'¹³ Dit geldt ook voor de PI-L.

Het gevangeniswezen opereert dus aan de hand van de Penitentiaire beginselenwet (hierna: Pbw), ook het programma Gezinsbenadering moet hier aan getoetst worden. De PI-L heeft dus informatie nodig over welke mogelijkheden en beperkingen er zijn volgens de Pbw voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering. Past zo'n blok Gezinsbenadering wel in het vaste dagprogramma van de gedetineerden? En wordt dit blok aan iedereen aangeboden of alleen aan specifieke doelgroepen gedetineerden? Er is sprake van een handelingsprobleem bij de PI-L. Daarom is dit onderzoek nodig. Uit dit onderzoek vloeien aanbevelingen voort waarmee een programma Gezinsbenadering kan worden opgesteld binnen de kaders van relevante wet- en regelgeving.

¹¹ A. Jorritsma-Lebbink en F. Teeven 2011

¹² Remijn et al. 2016

¹³ Asega 2016

1.3 Doelstelling

Het doel van het onderzoek is:

A: het doen van aanbevelingen aan de penitentiaire inrichting Leeuwarden over het aanbieden van een programma Gezinsbenadering binnen de kaders van relevante wet- en regelgeving

door

B: het geven van inzicht in wet- en regelgeving en de praktische mogelijkheden voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering.

1.4 Onderzoeksvragen

Om een programma Gezinsbenadering te kunnen aanbieden in de PI-L, moet er antwoord gegeven worden op de volgende vraag:

Wat zijn de mogelijkheden voor de penitentiaire inrichting Leeuwarden voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering binnen de kaders van de relevante wet- en regelgeving?

Deze vraag is allesomvattend. De vraag kan worden opgesplitst in drie delen: een theoretisch, een praktisch en een analytisch deel.

Het theoretische deel bestaat uit een sociaalwetenschappelijke vraag aan de literatuur en twee vragen aan wet- en regelgeving:

1. Welke kansen biedt het aanbieden van een programma Gezinsbenadering volgens de literatuur?
2. Welke mogelijkheden zijn er voor het aanbieden programma Gezinsbenadering rekening gehouden met de rechtsactiviteiten uit de Pbw?
3. Welke mogelijkheden biedt wet- en regelgeving per doelgroep en voor individuele gedetineerden om te participeren aan Gezinsbenadering?

Als de theoretische mogelijkheden duidelijk zijn, kan de PI-L nog niet meteen beginnen met het aanbieden van een programma Gezinsbenadering. Eerst moet onderzocht zijn wat er praktisch gezien mogelijk is. Om dit te inventariseren, stellen we de volgende vragen:

1. Wat zijn volgens de roosteraars de mogelijkheden in de praktijk als het gaat om het aanbieden van een programma Gezinsbenadering?
2. Wat zijn volgens de gedetineerden de mogelijkheden in de praktijk voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering?
3. Welke mogelijkheden voor participatie aan Gezinsbenadering zijn wenselijk per doelgroep en voor individuele gedetineerden volgens betrokkenen bij de Gezinsbenadering?

Als er een antwoord is op de theoretische en praktische deelvragen, moeten deze twee tegen elkaar afgezet worden. De theorie en praktijk worden geanalyseerd op overeenkomsten en verschillen. Hiermee wordt de scope van het antwoord op de centrale vraag bepaald. De analyse vraag is als volgt gesteld:

1. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de uitkomsten uit de theorie en de uitkomsten uit de praktijk voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering?

1.5 Afbakening en kernbegrippen

De centrale vraag van dit onderzoek richt zich op de relevante wet- en regelgeving voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering. Het onderzoek richt zich op de Pbw. In de centrale vraag wordt gesproken van relevante wet- en regelgeving omdat ook het IVRK wordt meegenomen.

Om de scope van het onderzoek te bepalen is het van belang dat de kernbegrippen beschreven zijn. De veel voorkomende begrippen zijn beschreven in Bijlage 2.

1.6 Type onderzoek

Antwoord op de theoretische deelvragen wordt gegeven door middel van literatuuronderzoek. Hiervoor wordt deskresearch gedaan. De praktische deelvragen worden beantwoord door middel van participerende observatie, documentanalyse, best practice, werkbezoeken en interviews. De analyse deelvraag wordt beantwoord door de verzamelde informatie in de theorie en praktijk met elkaar te vergelijken. Voor meer informatie over de uitvoering en de bronnen van het onderzoek, zie H.2 Methodologische verantwoording.

1.7 Leeswijzer

Hoofdstuk 1 is een oriëntatie op dit onderzoek. Dit hoofdstuk geeft informatie over de aanleiding en de opdrachtgever van het onderzoek. Het geeft de doelstelling en de onderzoeksvragen van het onderzoek. In hoofdstuk 2 wordt verantwoord hoe het onderzoek is uitgevoerd. Er wordt toegelicht welke methoden zijn ingezet om informatie te verkrijgen en waarom voor deze methoden is gekozen. Hoofdstuk 3 is besteed aan de beantwoording van de deelvragen uit de theorie. Indien meer juridische achtergrondkennis gewenst is, wordt aangeraden bijlage 2 te lezen voor het lezen van de paragrafen 3.3 en 3.4. Aan het eind van hoofdstuk 3 worden de onderzoekspunten geformuleerd. Deze onderzoekspunten worden meegenomen in hoofdstuk 4, de beantwoording op de deelvragen uit de praktijk. In hoofdstuk 5 worden de uitkomsten uit de theorie en de praktijk tegen elkaar afgezet en wordt de analysevraag beantwoord. In hoofdstuk 6 worden de conclusies van dit onderzoek beschreven. Hierna worden in hoofdstuk 7 aanbevelingen gedaan aan de PI-L. Veel voorkomende afkortingen en begrippen zijn beschreven in Bijlage 1.

Kindvriendelijke ingang gemaakt door gedetineerden, HMP Parc, Wales

H.2 Methodologische verantwoording

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de methoden besproken die zijn ingezet om de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden. Hiermee kan gecontroleerd worden hoe de aanbevelingen uit dit onderzoek onafhankelijk en vakkundig tot stand zijn gekomen. Eerst wordt kort het verloop van het onderzoek besproken. In paragraaf 2.3 worden de zes kwaliteitsvereisten besproken die zijn gelden voor het hele onderzoek. In paragraaf 2.4 volgt de verantwoording van het onderzoek in de theorie en in paragraaf 2.5 de verantwoording van het onderzoek in de praktijk en de analyse. Paragraaf 2.6 is gewijd aan het bespreken van de kwaliteiten en beperkingen van het onderzoek.

2.2 Verloop van het onderzoek

De beginfase van het onderzoek stond in het teken van oriëntatie. Om de aanleiding van het onderzoek beter te begrijpen is kennis opgedaan over de organisatie door deskresearch, een rondleiding door de PI-L en deelname aan diverse overleggen. Om de scope van het onderzoek te bepalen is hierna de onderzoeksopzet geformuleerd in samenwerking met de opdrachtgever en twee leden van de Toetsingscommissie. De onderzoeksvragen zijn concreet en voldoende juridisch geformuleerd. Hierbij is rekening gehouden met eerder onderzoek om overlap te voorkomen. Hierna is de doelstelling van het onderzoek geformuleerd. Vanaf dit moment kon het onderzoek uitgevoerd worden. Vanaf het begin van de uitvoering van dit onderzoek liepen het theorie- en praktijkdeel door elkaar. Het onderzoek in de praktijk is namelijk onder andere uitgevoerd door participerende observatie. Deze participerende observatie vond gedurende het onderzoek plaats. Het onderzoek in de theorie was dus nog niet afgerond toen het onderzoek in de praktijk van start ging. Tijdens het onderzoek is de centrale vraag veranderd. In eerste instantie was de centrale vraag gericht op het aanbieden van een programma Gezinsbenadering binnen de kaders van de Pbw. In plaats van 'Pbw' is dit aangepast naar 'wet- en regelgeving' omdat gedurende het onderzoek het IVRK van groot belang bleek. Een zorgvuldige beschrijving van de uitkomsten van het uitgebreide onderzoek in de praktijk vraagt ruimte. Hierdoor overschrijdt dit onderzoeksverslag het voorgeschreven limiet van circa veertig pagina's.

2.3 Algemeen: de zes kwaliteitsvereisten

Voor het beantwoorden van alle onderzoeksvragen is rekening gehouden met de zes kwaliteitsvereisten voor een goed antwoord¹⁴. Een zo goed mogelijk antwoord op de onderzoeksvragen is: controleerbaar, vakkundig, logisch, valide, betrouwbaar en adequaat.

- Controleerbaarheid

De antwoorden zijn controleerbaar door middel van bronvermelding in voetnoten en de literatuurlijst.

¹⁴ Van Schaaijk 2015, p. 110 en p. 145

- **Vakkundig**
Een antwoord is vakkundig als voor de beantwoording van de vraag gebruik is gemaakt van gezaghebbende literatuur die relevant en actueel is. Om aan deze eis te voldoen is in dit onderzoek bijvoorbeeld rekening gehouden met de gewijzigde wet- en regelgeving vanaf 2014.
- **Logisch**
De antwoorden zijn logisch als ze geen redeneerfouten bevatten. De conclusies moeten onderbouwd zijn met argumenten die kloppen. In dit onderzoek zijn antwoorden bijvoorbeeld gecontroleerd door deskundigen op juridisch gebied.
- **Valide**
Antwoorden op onderzoeksvragen zijn valide als de interpretatie van rechtsregels is onderbouwd. Met deze eis is rekening gehouden door bijvoorbeeld veel gebruik te maken van de memorie van toelichting bij verschillende wetten.
- **Betrouwbaar**
De antwoorden zijn betrouwbaar als gegevens uit de literatuur niet uit hun verband zijn gerukt om ze passend te maken voor dit onderzoek. Om het onderzoek extra betrouwbaar te maken is gebruik gemaakt van triangulatie: verschillende soorten praktijkonderzoek.
- **Adequaat**
Antwoorden zijn adequaat als ze aansluiten op de onderzoeksvraag. Gedurende het gehele onderzoek is de centrale vraag bij de hand gehouden om telkens te toetsen of deze informatie wel antwoord geeft op die vraag.

In onderstaande tekst is bij de onderzoeksmethoden tussen haakjes aangegeven aan welke kwaliteitsvereisten tegemoet wordt gekomen.

2.4 Verantwoording onderzoek in de theorie

Om de deelvragen over de theorie te beantwoorden is literatuuronderzoek verricht. Voor de beantwoording op de eerste deelvraag is onderzoek gedaan in sociaalwetenschappelijke bronnen. Op de tweede en derde deelvraag is antwoord gegeven door onderzoek te doen in de wet- en regelgeving.

2.4.1 Bronnen sociaalwetenschappelijk deel

De eerste deelvraag in de theorie is sociaalwetenschappelijk. Het uitgangspunt voor het antwoord op deze vraag is het onderzoeksrapport over Gezinsbenadering dat A. Rode in 2016 heeft uitgebracht voor de PI-L. De relevante delen van dit onderzoek zijn samengevat. Hiernaast is dit onderzoek aangevuld met actuele en aanvullende informatie. (vakkundig; actueel).

Er is met name informatie gevonden in bronnen die door experts werden aangeraden. Zo is vanuit de Hanze gewezen op het Prison Project waarvan veel relevante publicaties zijn gebruikt voor dit onderzoek (logisch). Verdere onderzoeken zijn gezocht via Google Scholar. Ook zijn bronnen gebruikt vanuit eerder opgedane kennis. Zo had de onderzoeker bijvoorbeeld al kennis over onderzoeken in de criminologie waar eerder een extra vak over is gevolgd. (relevant).

2.4.2 Bronnen wet- en regelgeving

De tweede en derde deelvraag in de theorie richten zich op wet- en regelgeving. Gebruikt zijn rechtsbronnen en beleidsdocumenten van de PI-L. Rechtsbronnen zijn wetten, verdragen en jurisprudentie en gewoonte¹⁵.

In eerste instantie is gekeken naar de wet- en regelgeving zelf zoals de Pbw, de Pm, de Rspog en het IVRK. Hierbij is rekening gehouden met de wijziging van de Rspog vanaf 2014 (actueel)¹⁶. Voor algemene uitleg van deze wetten en regels is gebruik gemaakt van de boeken Sanctierecht en Nederlands Detentierecht. Deze boeken werden aangeraden door een docent Penitentiair recht (relevant). Voor specifieke uitleg per wet is gezocht met Legal Intelligence. Dit verwijst naar relevante literatuur zoals de memorie van toelichting, kamerstukken en jurisprudentie. De wet, 'vaste' jurisprudentie en gerenommeerde handboeken worden beschouwd als gezaghebbende bronnen en hebben dus geen aparte verantwoording nodig¹⁷ (betrouwbaar, valide).

Indien hierna nog informatie ontbrak is nadere informatie gezocht in boeken via Google Books en op gerenommeerde websites zoals die van de Rijksoverheid, het DJI en de Commissie van Toezicht (controleerbaar, valide).

Om meer kennis te krijgen van de Pbw, is het vak Penitentiair recht gevolgd.

Na de eerste fase van dit onderzoek waren er nog een aantal onduidelijkheden over het dagprogramma, de verschillende regimes en de beveiligingsniveaus. Om deze onduidelijkheden weg te nemen, zijn experts geraadpleegd. Eerst is informatie gevraagd aan een docent Penitentiair recht over de wetten en de uitleg hiervan. Over de invulling van dit recht binnen de PI-L zijn vragen gesteld aan de juridische afdeling van de PI-L en de begeleider van dit onderzoek en tevens plaatsvervangend vestigingsdirecteur van de PI-L.

Beleidsdocumenten van de PI-L zijn verkregen door de begeleider van dit onderzoek en tevens plaatsvervangend vestigingsdirecteur van de PI-L en de juridische afdeling van de PI-L. Uitleg over deze documenten is verkregen door vragen te stellen aan medewerkers. De vragen zijn eerste gesteld aan de praktijkbegeleider en tevens plaatsvervangend vestigingsdirecteur van de PI-L. Indien hij geen antwoord kon geven, verwees hij door naar collega's. Zo zijn bijvoorbeeld vragen gesteld aan een Afdelingshoofd, een bewaarder en de directiesecretaris.

2.5 Verantwoording onderzoek in de praktijk en analyse

Het praktijkonderzoek is een empirisch onderzoek. De praktische deelvragen zijn beantwoord via kwalitatief onderzoek¹⁸. Er is gekozen voor kwalitatief onderzoek omdat de nadruk ligt op het begrijpen van de situatie in de praktijk. De beantwoording op de praktische deelvragen moet een directe bijdrage leveren aan besluitvorming in de praktijk¹⁹. Het onderzoek richt zich op de mogelijkheden die medewerkers zien en de wenselijkheid van de verschillende aspecten van het

¹⁵ Van Schaaijk 2015, p. 83

¹⁶ Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, *Staatscourant* 2014

¹⁷ Van Schaaijk 2015, p. 36

¹⁸ Van Schaaijk 2015, p. 140

¹⁹ Van Schaaijk 2015, p. 80 en 141

aanbieden van een programma Gezinsbenadering. Over wat mogelijk en wenselijk is, kunnen geen objectieve gegevens worden verzameld omdat de opvattingen hierover verschillen van persoon tot persoon. Om een zo betrouwbaar mogelijke uitspraak te doen over de mogelijkheden is gebruik gemaakt van triangulatie²⁰ (betrouwbaar). Er zijn verschillende methoden gebruikt voor het onderzoek in de praktijk, namelijk: participerende observaties, documentenanalyse, best practice, werkbezoeken en interviews.

2.5.1 bronnen

Voor het begin van dit onderzoek, bestond er al kennis uit de praktijk vanuit best practice. Er is vijf maanden stage gelopen in de gevangenis die als eerste Family Approach heeft opgezet: YOI & HMP Parc, Wales. Met deze informatie is veel duidelijk geworden over de mogelijkheden en beperkingen in de praktijk.

Met deze kennis is vanaf het begin van het onderzoek participerende observatie uitgevoerd tijdens de vergaderingen van de participantengroep. Ook zijn andere relevante overleggen bijgewoond zoals de Dag van het Leefklimaat en enkele vergaderingen van de interne werkgroep. Tevens is participerende observatie uitgevoerd bij het Congres van Fier over samenwerking en kind veiligheid, en het symposium van de EFP over Familiebeleid in de Forensische Zorg. Ter aanvulling op de informatie uit deze observatie, zijn andere methodes gebruikt.

Meer kennis is verkregen door het bestuderen van de volgende relevante documenten: agenda's en notulen van de bijgewoonde overleggen, het Plan van Aanpak Gezinsbenadering, het Werkplan Gezinsbenadering, de Huisregels van de PI-L, een aantal dagprogramma's van de PI-L, de sanctiekaart van de PI-L en flyers en informatie sheets van Parc.

Vragen die hierna nog niet beantwoord waren, zijn aan de orde gesteld in interviews²¹. De vragen zijn gesteld aan informanten (personen die informatie kunnen geven over een situatie, organisatie of proces)²². Zij zijn geselecteerd op basis van hun expertise. Vragen over het rooster zijn bijvoorbeeld gesteld aan een roostermaker en vragen over veiligheid aan een beveiliging. Geïnterviewd zijn: een medewerker van het Wijkteam, een casemanager, een afdelingshoofd, een medewerker beveiliging, een roosteraar, een plaatsvervangend vestigingsdirecteur en tevens de voorzitter van de expertisegroep roostering, de coördinator van vrijwilligers van Humanitas en de twee gedetineerde vaders van de PapaCo.

De vragenlijsten zijn opgesteld door de onderzoeker en gecheckt door de voorzitter van de participantengroep. Vragen die extra gevoelig liggen of weinig betrouwbaar zijn, zijn geformuleerd als 'extra vragen'. Op deze manier kon tijdens het onderzoek gepeild worden of de vragen wel of niet gesteld konden worden. Uiteindelijk zijn al deze extra vragen gesteld.

²⁰ Baarda 2014

²¹ Van Schaaijk 2015, p. 85

²² Van Schaaijk 2015, p. 156

Er is gekozen voor interviews om specifieke, verdiepende vragen te kunnen stellen ter beantwoording van de centrale vraag. De interviews zijn half gestructureerd, er is gebruikt gemaakt van een vragenlijst maar hier mocht tijdens het interview vanaf geweken worden²³. Hier is voor gekozen omdat met een half gestructureerd interview meer de diepte in gegaan kan worden²⁴. Ook stimuleert een half gestructureerd interview de eigen inbreng van geïnterviewde, die erg waardevol is. Er is gewerkt met open vragen. Omdat er al voorkennis was en de vragen worden gesteld aan de hand van de expertise van de informant, zijn er maar enkele vragen per persoon gesteld. In de interviews is de bekende informatie deels geverifieerd en vervolgens de diepte in gegaan op de expertise van de informant. De vragen zijn opgedeeld in een algemeen deel met vragen voor alle geïnterviewden en een vragenlijst met aanvullende vragen per expertise. In de vragenlijst voor iedereen zijn de vragen opgedeeld van breed naar smal²⁵. Zo is eerst het belang van het kind behandeld omdat dit een overstijgend onderwerp is die voor de hele Gezinsbenadering van belang is, later is ingegaan op meer specifieke onderwerpen zoals de participatie van gedetineerden aan Gezinsbenadering.

De interviews zijn vormgegeven als face-to-face-gesprekken. De interviews vonden plaats in de PI-L. Er is steeds één informant tegelijk bevraagd, alleen de twee leden van de PapaCo zijn tegelijk bevraagd. Hier is voor gekozen omdat de gedetineerden het aangaven dit prettiger te vinden en omdat ze samen een commissie vormen. In de praktijk waren de interviews een informeel gesprek omdat de meeste informanten, bekenden waren door de participatie in de organisatie. Bijna alle interviews zijn opgenomen. Hierbij zijn tevens de kernwoorden tijdens het interview genoteerd. Het opgenomen materiaal is nageluisterd en samen met de kernwoorden per onderwerp kort opgeschreven in een apart document. Alleen het interview met de PapaCo is niet opgenomen omdat dit niet mogelijk was in de gevangenis. Bij dit interview is meegeschreven en het interview is dezelfde dag volledig uitgetypt. De vragenlijsten zijn toegevoegd in Bijlage 3.

Naast interviews heeft een telefonisch gesprek plaatsgevonden met de moeder-kindfunctionaris van de PI Nieuwersluis. Tijdens het gesprek is op de laptop meegeschreven. Van deze aantekeningen is een verslag gemaakt.

Voor het beantwoorden van de analysevraag is gebruikt gemaakt van coderen, ordenen en structureren aan de hand van de onderzoekspunten²⁶. Per onderzoekspunt zijn de uitkomsten uit de theorie en de uitkomsten uit de praktijk beschreven. Deze uitkomsten zijn met elkaar vergeleken.

2.6 Kwaliteiten en beperkingen van het onderzoek

2.6.1 Kwaliteiten

De grootste kwaliteit van dit onderzoek is dat er veel kennis over de organisatie is opgedaan. Door in alle lagen in de organisatie te participeren zijn er connecties gemaakt en is er veel duidelijk geworden over de visie van de PI-L en de vragen en problemen in de praktijk. Hierdoor zijn tevens de interviews

²³ Van Schaaijk 2015, p. 88

²⁴ Van Schaaijk 2015, p. 155

²⁵ Van Schaaijk 2015, p. 157

²⁶ Van Schaaijk 2015, p.171 en 172

betrouwbaarder omdat gecheckt kon worden of de meningen in het interview hetzelfde waren als bij overleggen. Ook konden de informanten specifiek zijn omdat ze wisten dat de onderzoeker op de hoogte was.

Doordat participatie in de organisatie mogelijk was, is gebruik gemaakt van triangulatie. Ook dit is een belangrijke kwaliteit van het onderzoek. Door gebruik te maken van verschillende soorten methoden voor praktijkonderzoek zijn overlappende antwoorden uit verschillende methoden, betrouwbaar.

Wat de kwaliteit van dit onderzoek tevens vergroot, is dat de interviews zijn afgelegd bij informanten vanuit alle lagen in de organisatie. Zowel beleidsmaker en uitvoerders van dit beleid als vertegenwoordiger van externe organisaties en gedetineerden zelf zijn geïnterviewd. Deze informanten hebben allemaal verschillende belangen en hun eigen visie. Hiermee worden alle belangen zo veel mogelijk in het onderzoek vertegenwoordigd.

Een ander kwaliteit van het onderzoek is dat er al kennis bestond vanuit best practice. Door deze oriëntatie kon de onderzoeker snel specifiek op stof ingaan. Dit is echter tevens een beperking van het onderzoek (zie paragraaf 2.6.2 Beperkingen).

Het onderwerp van het onderzoek is erg actueel en de onderzoeker had inbreng in een deel van de ontwikkelingen. Hierdoor zijn de eerste bevindingen al tijdens het onderzoek bekend gemaakt in bijvoorbeeld vergaderingen. Dit zorgde ervoor dat een aantal uitkomsten van het onderzoek meteen meegenomen werden. In paragraaf 2.6.2 wordt beschreven waarom dit tevens een beperking is.

2.6.2 Beperkingen

Dat de onderzoeker al voorkennis had, is hierboven beschreven als kwaliteit. Dit is tevens een beperking van het onderzoek omdat de onderzoeker niet geheel onafhankelijk was over het onderwerp²⁷. De onderzoeker heeft vijf maanden stage gelopen in Parc en heeft hier gezien hoe goed Family Approach kan werken. De onderzoeker is hierdoor meer op zoek geweest naar mogelijkheden dan beperkingen voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering.

Ook dat het onderwerp zo actueel is, is zowel een kwaliteit als een beperking. Dit is een beperking omdat het onderzoek en de praktijk nog wel eens door elkaar lopen. Soms gingen de ontwikkelingen in de praktijk zo snel dat ze dit onderzoek inhaalden. Dit kwam mede door eigen inbreng van de onderzoeker in overleggen. Er ligt bijvoorbeeld inmiddels als een voorstel bij de directeur voor het opzetten van een afdeling Gezinsbenadering.

Vanaf het begin van het onderzoek liepen het onderzoek in de theorie en het onderzoek in de praktijk door elkaar. In het begin werd de participerende observatie vooral gezien als oriëntatie en nog niet als praktijkonderzoek. Hierdoor is geen gebruik gemaakt van een observatieformulier. Dit is echter geen grote beperking omdat de overleggen teruggelezen konden worden in de notulen.

²⁷ Van Schaaijk 2015, p. 36

Ook dat het interview met de PapaCo niet is opgenomen, is een beperking. De kans bestaat dat hierdoor informatie is verloren. Deze beperking is zo klein mogelijk gemaakt door het meeschrijven tijdens het interview en het hierna meteen uittypen van het interview.

De grootste beperking van dit onderzoek is het gebrek aan tijd. Door dit gebrek aan tijd moest de 'wet- en regelgeving' ingekaderd worden naar met name de Pbw. Er zijn echter nog veel meer relevante wetten en regels die betrekking hebben op het aanbieden van een programma Gezinsbenadering. Het onderzoek was vollediger geweest als ook andere wet- en regelgeving, zoals de Jeugdwet en de Wet bescherming persoonsgegevens, was meegenomen. Tevens is het onderzoek uitgevoerd voor de PI-L maar draait dezelfde pilot in de PI-V. Met meer tijd was hetzelfde onderzoek ook getoetst aan de situatie in de PI-V, zodat het volledige onderzoek ook hier gebruikt kon worden. In de ideale situatie waren er ook meer interviews afgenomen met leden van de participantengroep en de interne werkgroep zoals een vertegenwoordiger van het VHH. Ook zouden er met meer tijd, werkbezoeken hebben plaatsgevonden zoals een bezoek aan de PI Nieuwersluis.

Gezinskamer in de penitentiaire inrichting Veenhuizen

H.3 Onderzoek theorie

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de vragen uit de theorie. Juridische achtergrondkennis wordt gegeven in Bijlage 2. In paragraaf 3.2 wordt eerst een stap terug gedaan en is gekeken naar de gehele Gezinsbenadering. Door middel van sociaalwetenschappelijk literatuuronderzoek wordt het nut van Gezinsbenadering uitgelegd. Hiermee wordt antwoord gegeven op de eerste deelvraag uit de theorie. In de paragrafen 3.3 en 3.4 wordt ingezoomd op het aanbieden van een programma Gezinsbenadering. In deze paragrafen staat wet- en regelgeving centraal. Er wordt antwoord gegeven op de tweede en derde deelvraag over de theorie. Paragraaf 3.3 schets de mogelijkheden voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering, rekening gehouden met de rechtsactiviteiten uit de Pbw. In paragraaf 3.4 wordt ingegaan op de mogelijkheid volgens wet- en regelgeving voor gedetineerden om te participeren aan Gezinsbenadering. In paragraaf 3.5 wordt een conclusie gegeven van de uitkomsten van dit hoofdstuk. Tevens worden in deze paragraaf de onderzoekspunten beschreven die meegenomen worden naar hoofdstuk 4, het onderzoek in de praktijk.

3.2 Het nut van de Gezinsbenadering

In het Plan van Aanpak Gezinsbenadering wordt onder het kopje ‘missie en visie’, het doel van de Gezinsbenadering als volgt geformuleerd: ‘Gezinsbenadering stelt zich tot doel het voorkomen van detentieschade bij kinderen, het doorbreken van criminogene gezinssituaties en het terugdringen van recidive van de vader. Hiermee beoogt het project bij te dragen aan de bescherming van de rechten van het kind.’ Om na te gaan of Gezinsbenadering inderdaad kan bijdragen aan het halen van deze doelen, wordt de eerste onderzoeksvraag beantwoord:

Welke kansen biedt het aanbieden van een programma Gezinsbenadering volgens de literatuur?

In mei 2016 heeft A. Rode in opdracht van de PI-L onderzoek gedaan naar het inzetten van Gezinsbenadering voor het terugdringen van recidive, doorbreken van intergenerationele criminaliteit en terugdringen van sociale uitsluiting. Dit onderzoek wordt hieronder samengevat en aangevuld met actuele en aanvullende informatie.

3.2.1 Het voorkomen van detentieschade bij kinderen

Binnen de Europese Unie zijn er 80.000 kinderen met een ouder in detentie²⁸. In Nederland heeft bijna zeven procent van de kinderen van twaalf jaar of jonger, een huisgenoot in detentie²⁹. Deze kinderen zijn een ‘vergeten slachtoffer’ van ons strafstelsel³⁰.

²⁸ Rode 2016, p. 28

²⁹ Augeo 2016, p. 15

³⁰ Postmus, p. 9

Voor de meeste kinderen is de familie waarin ze opgroeien een bron van warmte, veiligheid, bescherming en verbondenheid. Een hechte familierelatie helpt bij het omgaan met stress en moeilijke situaties. Ook helpt dit het kind om een eigen identiteit te ontwikkelen en later gezonde relaties te vormen.³¹ Bij kinderen van gedetineerden is de familierelatie verstoord. Het belang van kinderen om contact met hun ouders te hebben wordt bevestigd door artikel 9 van het IVRK.

Deze kinderen kunnen te maken krijgen met een groot scala aan problemen waaronder angst, agressiviteit, gedragsproblemen, slaapproblemen, eetproblemen, problemen op school, delinquent gedrag en depressies³². Ook hebben ze kans om gepest te worden. Zestien procent van de vrouwen met een partner in detentie heeft problemen met de opvoeding van de kinderen naar aanleiding van deze detentie.³³ De schade die kinderen oplopen door de detentie van vader is heviger dan schade door echtscheiding of overlijden van een ouder.³⁴ Ook het traject voorafgaand aan de detentie van de vader kan voor het kind traumatiserend zijn. Onderzoek van Children of Prisoners Europe benadrukt dat er meer aandacht moet komen voor kinderen van gedetineerden.³⁵

Detentieschade bij kinderen kan beperkt worden door het hebben van contacten met de gedetineerde vader³⁶. Om te zorgen dat dit contact niet averechts werkt, zijn er een aantal voorwaarden. Volgens artikel 3 IVRK staat het belang van het kind voorop. Dit geldt ook voor de beslissing of er contact moet zijn tussen gedetineerde vader en zijn kind. De omgeving waarin het bezoek plaatsvindt moet gunstig zijn voor het kind. Bezoeken met onplezierige fouilleringen en weinig mogelijk tot fysiek contact en privacy kunnen beangstigend zijn. Vooral voor jonge kinderen is het moeilijk te begrijpen waarom hij/zij niet met papa mag spelen. Dit kan resulteren in angst, verdriet en boosheid. Op dit moment wordt contact nog vaak beperkt door de inrichting van een bezoekzaal zoals door 'de slangopstelling'. Ook is in de reguliere bezoekersruimte weinig privacy. Dit contact kan meer negatieve dan positieve effecten met zich mee brengen. Ook contact met een antisociale vader kan meer negatieve dan positieve effecten met zich meebrengen.³⁷ Het is van belang dat de PI-L het bezoek en activiteiten Gezinsbenadering kindvriendelijk maakt, zodat dit contact niet contra productief is.

3.2.2 Het doorbreken van criminogene gezinssituaties

Uit onderzoek van de Cambridge Study in Delinquent Development blijkt dat bijna de helft van de jongens met een ouder in detentie, later zelf ook gedetineerd raakt³⁸. Kinderen van een gedetineerde ouder hebben bovendien twee keer zoveel kans op ontwikkeling van gezondheids- en psychische problemen dan kinderen zonder gedetineerde ouder³⁹.

³¹ Rode 2016, p. 27

³² Rode 2016, p. 27 en Dirkzwager, Nieuwbeerta en Fiselier, *Tijdschrift voor Criminologie* 2009/51

³³ Dirkzwager, Nieuwbeerta en Fiselier, *Tijdschrift voor Criminologie* 2009/51

³⁴ Augéo 2016, p. 18 en Dirkzwager, Nieuwbeerta en Fiselier, *Tijdschrift voor Criminologie* 2009/51

³⁵ Children of Prisoners Europe, *European Journal of Parental Imprisonment* 2015

³⁶ Bleichrodt en Vegter, 2013, p. 143

³⁷ Rode 2016, p. 31

³⁸ Rode 2016, p. 29

³⁹ Rode 2016, p. 28

Uit meerdere onderzoeken blijkt dat er een relatie bestaat tussen kenmerken van de gezinnen van delinquenten, opvoedingsvaardigheden van de ouders en het delinquent gedrag van de kinderen⁴⁰. Met name het voorbeeldgedrag van ouders is zeer belangrijk in de opvoeding.⁴¹ Medrano, Zule, Hatch en Desmond toonden aan dat verwaarlozing samenhangt met toekomstig antisociaal gedrag bij kinderen⁴².

Vanuit sociologische perspectief wijst onderzoek uit dat het vertonen van crimineel gedrag minder aantrekkelijk is als er een sterke binding is met de omgeving. Vooral de band tussen kinderen en hun ouders is hier belangrijk. Is deze er niet, dan worden de normen die gemiddeld genomen iedereen heeft, niet geïnternaliseerd. Het geweten van het kind blijft dan onderontwikkeld en de kans op crimineel gedrag stijgt. Ander sociologisch onderzoek wijst uit dat wanneer de sociale omgeving crimineel gedrag streng afkeurt, de kans bestaat dat de criminele carrière niet verder ontwikkeld wordt.⁴³

Ook is uit onderzoek gebleken dat er een verband is tussen de hoeveelheid delicten die een vader pleegt en de kans dat zijn kinderen een strafblad hebben⁴⁴. Hoe meer delicten de vader pleegt, hoe groter de kans is dat zijn kind een strafblad heeft. Hier kan je uit concluderen dat hoe 'normaler' crimineel gedrag wordt gevonden door de ouders, hoe groter de kans is dat hun kinderen crimineel gedrag zullen vertonen.⁴⁵

3.2.3 Het terugdringen van recidive bij vader

Het hebben van sterke familiebanden is een van de belangrijkste aspecten is ter voorkoming van recidive⁴⁶. Contacten met de buitenwereld tijdens detentie kunnen bijdragen aan een goede terugkeer in de samenleving⁴⁷. Uit onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen en het Montaigne Centrum van de Universiteit Utrecht op verzoek van het DJI, blijkt dat het ontvangen van bezoek en onderhouden van familiale relaties een positieve invloed heeft op het gedrag van gedetineerden zowel tijdens detentie als daarna⁴⁸. Na het inzetten van Family Approach in Parc, is het aantal gedetineerden dat regulier bezoek ontvangt, gestegen tot 69%. Voorheen lag dit getal op het gemiddelde van het Verenigd Koninkrijk, namelijk 48%. Ook worden er minder contraband overgedragen tijdens het bezoek en zijn de incidenten in de bezoekersruimte afgenomen. Zo zijn in de afgelopen jaren in Parc de indicaties van drugshonden tijdens de security check voor regulier bezoek, met 60% gedaald.⁴⁹ Gezinsbenadering is dus niet alleen effectief tegen recidive maar heeft het ook een positief effect tijdens detentie.

Het hoofd van de Family Interventions Unit (FIU) in Parc, Corin Morgan-Armstrong, spreekt van een culturele verandering binnen de gevangenis. Dit is vooral terug te zien tijdens het reguliere bezoek en bij de bejegening door medewerkers. De focus van de gevangenis is verplaatst van beveiliging naar

⁴⁰ Van Dijk, Huisman en Nieuwbeerte, 2014, p. 161

⁴¹ Van Dijk, Huisman en Nieuwbeerte, 2014, p. 153

⁴² Van Dijk, Huisman en Nieuwbeerte, 2014, p. 155

⁴³ Van Dijk, Huisman en Nieuwbeerte, 2014, p. 186

⁴⁴ Van de Rakt, 2007

⁴⁵ Van Dijk, Huisman en Nieuwbeerte, 2014, p. 193

⁴⁶ Rode 2016, p. 38 en Dirkzwager, Nieuwbeerte en Fiselier, *Tijdschrift voor Criminologie* 2009/51

⁴⁷ Bleichrodt en Vegter, 2013, p. 143

⁴⁸ Boone, Althoff en Koenraadt, 2015

⁴⁹ Morgan-Armstrong, 2016

menselijkheid (humanity), zoals het hebben van sociale contacten. Uit onderzoek van het Prison Project Leiden blijkt dat de relatie tussen medewerkers en gedetineerden cruciaal is voor het leven in detentie⁵⁰.

Op de FIU zitten 64 gedetineerden vaders die gemotiveerd zijn om aan hun vaderrol te werken. De heersende norm is dat het gezin centraal staat tijdens de detentie. Waarschijnlijk is hier sprake van positieve groepsdruk.⁵¹ Groepsnormen hebben vaak grote invloed op het functioneren van de gehele groep.⁵² Sociale invloed kan zo gebruikt worden om goed gedrag te stimuleren.⁵³ Het gebruiken van visuele informatie over de te bereiken doelen, helpt daarbij. In Parc hangen bijvoorbeeld quotes aan de muur en heeft iedere gedetineerde op de FIU naast zijn cel een bordje met zijn naam, foto en doel van het verblijf op deze unit. Onderzoek van de Universiteit van Virginia wijst uit dat visuele informatie invloed heeft op motivatie en doorzettingsvermogen⁵⁴. De praktische mogelijkheid en haalbaarheid van het opzetten van een afdeling Gezinsbenadering wordt besproken in paragraaf 4.4.

Tussenconclusie

Het aanbieden van een programma Gezinsbenadering kan bijdragen aan het voorkomen van detentieschade voor kinderen, het doorbreken van criminogene gezinssituaties en het terugdringen van recidive van de vader. Tevens kan Gezinsbenadering een positieve invloed hebben op het gedrag van de gedetineerde tijdens detentie. De literatuur stelt aantal voorwaarden voor zo effectief mogelijk aanbieden van gezinsbenadering. Om detentieschade bij kinderen te voorkomen en criminogene gezinssituaties te doorbreken, moet het belang van het kind voorop staan. Indien er sprake is van een antisociale vader of er is geen mogelijkheid tot fysiek contact en privacy kan het contact meer nadelen dan voordelen hebben. Dan ligt contact minder voor de hand. Voor het verkleinen van de kans op intergenerationele criminaliteit is het van belang om aandacht te besteden aan opvoedingsvaardigheden van beide ouders. Een goede relatie tussen medewerkers en de gedetineerde draagt bij aan het verkleinen van de kans op recidive.

3.3 Programma Gezinsbenadering binnen de Pbw

Het dagelijks leven van een gedetineerde staat voor een groot deel vast in de Pbw. De Pbw beschrijft namelijk de rechtsactiviteiten. Dit zijn activiteiten waarop gedetineerde het recht heeft en soms ook toe verplicht is. De PI-L is verplicht deze activiteiten aan te bieden. De restactiviteiten vullen een groot deel van de dag van gedetineerden. Hier moet rekening mee gehouden worden bij het aanbieden van een programma Gezinsbenadering. De paragraaf geeft antwoord op de tweede theoretische deelvraag:

⁵⁰ Bijersbergen *et al.*, 2014

⁵¹ Figuee en Van Rijn, 2015

⁵² Bleichrodt en Vegter 2013, p. 304

⁵³ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 284

⁵⁴ www.meermotiveren.nl

Welke mogelijkheden zijn er voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering rekening gehouden met de rechtsactiviteiten uit de Pbw?

Dit onderzoek richt zich op de drie meest voor de hand liggende manieren om een programma Gezinsbenadering aan te bieden, rekening gehouden met deze rechtsactiviteiten:

1. Activiteiten Gezinsbenadering die **gecombineerd** kunnen worden met een rechtsactiviteit of waarbij de **keuze** kan worden gegeven tussen deelname aan de rechtsactiviteit en een activiteit Gezinsbenadering
2. Activiteiten Gezinsbenadering die worden aangeboden tijdens een rechtsactiviteit, waarbij deze activiteit wordt **gecompenseerd**
3. Een los programma Gezinsbenadering **aanvullend** aan de rechtsactiviteiten

Om deze opties te onderzoeken, moet eerst duidelijk zijn wat de rechtsactiviteiten zijn en hoeveel uur deze moeten worden aangeboden.

3.3.1 Rechtsactiviteiten

Rechtsactiviteiten zijn activiteiten die een recht en een plicht met zich meebrengen. Gedetineerde heeft recht op deze activiteiten en de directeur is verantwoordelijk voor het aanbieden van deze activiteiten. De directeur is in bijna altijd bevoegd deze rechten uit te breiden. De aangepaste rechten voor de specifieke inrichting neemt hij op in het dagprogramma. Het dagprogramma wordt bepaald in de huisregels⁵⁵. De rechtsactiviteiten worden beschreven in hoofdstuk VII en VIII van de Pbw. Hieronder wordt per rechtsactiviteit besproken wat de activiteit inhoudt en hoeveel uur per week deze minimaal aangeboden moet worden.

Contact met de buitenwereld

Artikel 38 lid 1 van de Pbw geeft aan dat gedetineerde het recht heeft om ten minste een uur per week bezoek te ontvangen⁵⁶. De woorden 'ten minste' geven aan dat het om een minimum gaat. In de huisregels wordt dit bezoek meestal uitgebreid⁵⁷. In de huisregels van de PI-L is dit recht vertaald naar het recht op een uur bezoek per week voor preventief gehechte (HvB) en recht op twee uren bezoek per week voor afgestraften. Gedetineerde kan in de PI-L onder voorwaarden ten hoogste een keer per maand bezoek zonder toezicht ontvangen in plaats van het gebruikelijke bezoek die week. Bezoek vindt plaats tijdens de uren dat de gedetineerde niet aan arbeid deelneemt. Naast bezoek heeft gedetineerde recht om ten minste een keer per week, tien minuten te bellen. Deze tien minuten vallen onder de recreatie. In de PI-L bestaat tevens de mogelijkheid om te Skypen. Dit vindt plaats tijdens de bezoektijden. Indien gedetineerde geen bezoek ontvangt kan hij een Skypemoment van een half uur per week aanvragen. Indien gedetineerde wel bezoek ontvangt kan hij een Skypemoment van een half uur per veertien dagen aanvragen.

In artikel 37 van de Pbw staat een lijst met bevoorrechte personen. Hier in staan onder andere de rechtsbijstandverlener en de reclasseringswerker. Deze personen mogen in beginsel vrijelijk contact

⁵⁵ Laemers, Vegter en Fiselier 2001

⁵⁶ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 144

⁵⁷ Schuyt 2006

houden met gedetineerde⁵⁸. Er bestaat dus geen minimum aantal uren recht op contact met bevoorrechte personen. In de huisregels van de PI-L staat dat de gedetineerde op iedere werkdag tijdens kantooruren bezoek van zijn advocaat mag ontvangen. Dit mag niet tijdens de arbeid, tenzij de zaak een spoedeisend karakter heeft of de directeur besluit dat arbeid gemist mag worden.

Verzorging

Uit artikel 41 v. Pbw blijkt dat onder verzorging wordt verstaan: geestelijke verzorging, medische verzorging en sociale verzorging en hulpverlening. De vraag naar verzorging is maatwerk en verschilt per gedetineerde. Er is hierdoor meestal geen vast aantal minimum uren verzorging ingepland in het dagprogramma.

Voor geestelijke verzorging geeft de Pbw geen minimum aantal uren. Uit artikel 41 lid 2 Pbw blijkt dat de directeur verantwoordelijk is voor het beschikbaar stellen van 'voldoende' van geestelijke verzorging. De wet geeft niet wat voldoende is. In lid 4 van artikel 41 Pbw geeft de wet dat de AmvB nadere regels worden geeft over de beschikbaarheid van de geestelijke verzorging. De Pm regelt geen minimaal aantal uur voor geestelijke verzorging. In de Huisregels van de PI-L staat dat gedetineerde een gesprek kan aanvragen met een geestelijk verzorger. Deze gesprekken vinden plaats tijdens persoonlijke gesprekken, kerkdiensten en gespreksgroepen. Deze uren vallen nooit samen met voor arbeid bestemde uren. Geestelijke verzorging kan worden ontzegd wanneer gedetineerde een disciplinaire straf ondergaat⁵⁹.

Ook voor medische zorg geeft de Pbw geen vast aantal uren maar is de directeur verantwoordelijk voor beschikbaarheid van en toegang tot medische zorg⁶⁰. Het aantal uren medische verzorging hangt natuurlijk af van de behoefte van de gedetineerde. Uit lid 3 van artikel 42 Pbw blijkt dat de directeur zorg draagt dat de arts regelmatig beschikbaar is voor het houden van een spreekuur. De directeur heeft dus een zorgplicht⁶¹. In de huisregels van de PI-L staat dat een bezoek aan de medische dienst door gedetineerde kan worden aangevraagd, waarop gedetineerde zo snel mogelijk wordt opgeroepen door de verpleegkundige.

Artikel 43 Pbw geeft dat de gedetineerde recht heeft op sociale verzorging en hulpverlening en dat de directeur zorgt dat reclasseringswerkers en gedragsdeskundigen dit in de inrichting kunnen verlenen. Ook deze soort zorg is afhankelijk van de individuele situatie van de gedetineerde, er zijn weer geen minimaal aantal uren opgesteld. De huisregels van de PI-L zijn vrij uitgebreid over sociale verzorging en hulpverlening. Na binnenkomst van de gedetineerde vindt een instroom screening en selectie (ISS) plaats. Op basis van deze screening wordt een detentie en re-integratieplan (D&R plan) opgesteld. Dit plan wordt regelmatig besproken in het multidisciplinair overleg (MDO). Deze gegevens worden onder andere meegenomen in het nazorgdocument die wordt gestuurd naar de gemeente waar gedetineerde na detentie gaat wonen. Gedurende de detentie wordt gedetineerde begeleid door een P.I.W.-er mentor, hij is het vaste aanspreekpunt op de afdeling.

⁵⁸ *Kamerstukken II 1994/95, 24263, 3 (MvT)*

⁵⁹ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 146

⁶⁰ Art. 42 lid 3 Pbw

⁶¹ RSJ, 30 november 2006, 06/2082/GA

Arbeid

Wat betreft arbeid bestaat er voor gedetineerde een recht en een plicht. Gedetineerde heeft recht op deelname aan arbeid en er bestaat een verplichting tot arbeid⁶². Dit geldt niet in voorlopige hechtenis omdat uitgegaan wordt van onschuld volgens het beginsel van nemo tenetur.⁶³ Penitentiaire inrichtingen kunnen over het algemeen geen volle werkweek van veertig uur aanbieden maar gedetineerde heeft recht op ten minste twintig uur arbeid per week⁶⁴. Het standaard aanbieden van minder dan twintig uur aan arbeid per week is volgens jurisprudentie van de RSJ onredelijk en onbillijk⁶⁵. Artikel 47 lid 4 Pbw geeft aan dat de arbeidstijd wordt vastgesteld in de huisregels. De huisregels van de PI-L geven aan dat de arbeidstijd is aangegeven in het dagprogramma en minder uren bedraagt dan buiten de inrichting gebruikelijk is. De gedetineerde is in beginsel niet verplicht om op feestdagen te werken. Arbeid kan niet onderbroken worden door andere activiteiten.

Buitenlucht

Artikel 49 lid 3 Pbw geeft gedetineerden het recht om tenminste een uur per dag in de buitenlucht te verblijven. Ook een gedetineerde die in afzondering geplaatst is als disciplinaire straf, heeft dit recht⁶⁶. Het recht op luchten is absoluut: er mag niet van dit recht afgeweken worden. Verblijf in de buitenlucht hoeft niet recreatief te zijn⁶⁷.

Andere activiteiten

De gedetineerde heeft recht op educatie⁶⁸. Onder educatie valt: onderwijs, scholing en andere vormen van educatie. Ook de bibliotheekvoorziening en sport kunnen in een penitentiaire inrichting onder educatie vallen.⁶⁹

Hoe vaak onderwijs gevolgd kan worden, is niet geregeld in de Pbw en verschilt per penitentiaire inrichting. Dit hangt met name af van de aard van de inrichting en de populatie: hoe meer gesloten de inrichting en hoe langer het gemiddelde verblijf, hoe groter het aanbod van onderwijs.⁷⁰ De huisregels van de PI-L regelen dat onderwijs niet plaatsvindt tijdens arbeidsuren.

Artikel 48 lid 1 Pbw geeft gedetineerde het recht om wekelijks gebruik te maken van een bibliotheekvoorziening.

Ten minste twee maal drie kwartier per week heeft gedetineerde recht op sport/lichamelijke beweging⁷¹. De PI-L heeft dit recht in de huisregels voor gevangenen (niet voor HvB) uitgebreid naar drie maal drie kwartier.

⁶² Art. 47 Pbw

⁶³ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 147

⁶⁴ RSJ, 25 februari 2013, 12/3824/GA en 12/3738/GA

⁶⁵ www.commissievantoezicht.nl

⁶⁶ *Kamerstukken II* 1994/95, 24263, 3 (MvT)

⁶⁷ www.commissievantoezicht.nl

⁶⁸ Art. 48 lid 1 Pbw

⁶⁹ *Kamerstukken II* 1994/95, 24263, 3 (MvT)

⁷⁰ *Kamerstukken II* 1994/95, 24263, 3 (MvT)

⁷¹ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 149

Gedetineerde heeft ten minste zes uur per week deelname aan recreatieve activiteiten⁷². Dit minimum is het uitgangspunt voor het standaardregime en kan voor vrijere regimes uitgebreid worden met zes uur per week⁷³. In de huisregels van de PI-L wordt dit recht voor gevangenen uitgebreid tot negen uur per werk. Voor voorlopig gehechten blijft dit zes uur per week.

3.3.2 Manier 1: combineren of kiezen

Nu de kaders van de Pbw duidelijk zijn, wordt de beste manier om een programma Gezinsbenadering aan te bieden binnen deze kaders, uitgewerkt op basis van de drie meest voor de hand liggende manieren. Een manier is het combineren van activiteiten of gedetineerde laten kiezen tussen activiteiten.

Combineren

Met combineren worden activiteiten Gezinsbenadering bedoeld die gecombineerd kunnen worden met rechtsactiviteiten. Als een gedetineerde buiten voetbalt met zijn kind in het kader van Gezinsbenadering, valt dit misschien onder luchten of sport.

Bezoek

Volgens de Memorie van Toelichting wordt onder bezoek verstaan: 'Ieder visueel contact tussen een gedetineerde en een ander persoon, die niet op de afdeling van de gedetineerde verblijft en evenmin gezamenlijk met hem aan bepaalde activiteiten deelneemt'. Een activiteit Gezinsbenadering kan dus onder het bezoek vallen zolang het gaat om visueel contact. Bij activiteiten Gezinsbenadering gaat het echter bijna altijd (ook) om fysiek contact. Fysiek contact tijdens het bezoek is mogelijk bij bezoek zonder toezicht (hierna: BZT). Een activiteit Gezinsbenadering kan hier onder vallen. Van BZT kan alleen gebruikt gemaakt worden indien de gedetineerde zes maanden of langer verblijft. De directeur moet toestemming geven voor dit bezoek en het komt in plaats van het reguliere bezoek.⁷⁴ Op dit moment (maart 2017) wordt al gebruik gemaakt van de gezinskamer in de PI-L. Onder welke vorm van bezoek dit nu gebeurt, wordt onderzocht in de praktijk.

Verzorging

Sociale verzorging en hulpverlening wordt verleend door hulpverleners en kan dus, ondanks dat het gericht is op re-integratie, niet verleend worden door gezinsleden. In de praktijk wordt dit vooral vormgegeven door het praten met een psycholoog. Activiteiten Gezinsbenadering kunnen in beginsel dus niet onder artikel 43 Pbw vallen. Het is niet uitgesloten dat relatiebemiddeling tussen gedetineerde vader en zijn partner kan vallen onder sociale verzorging.

Arbeid

Voor gevangenen bestaat er een plicht tot arbeid en arbeid kan niet onderbroken worden door

⁷² Bleichrodt en Vegter 2013, p. 149

⁷³ *Kamerstukken II* 1994/95, 24263, 3 (MvT)

⁷⁴ Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, *Staatscourant*, 2015/40088

andere activiteiten.⁷⁵ Deze rechtsactiviteit kan dus niet gecombineerd worden met een activiteit Gezinsbenadering.

Luchten

Het recht op luchten is absoluut: er mag niet van dit recht afgeweken worden. Uit jurisprudentie van de RSJ blijkt dat een keuze voor een activiteit in de inrichting er niet toe mag leiden dat de gedetineerde geen gebruik kan maken van zijn recht op verblijf in de buitenlucht⁷⁶. Verblijf in de buitenlucht hoeft niet recreatief te zijn. Als gedetineerde zijn arbeid in de buitenlucht verricht, hoeft hem dus niet extra luchten te worden aangeboden.⁷⁷ Als activiteit gezinsbenadering wordt aangeboden in de buitenlucht, hoeft er dus geen extra luchtmoment aangeboden te worden.

Sporten

De memorie van toelichting op de Pbw geeft geen uitleg over de vorm van sport. Indien in de activiteit Gezinsbenadering wordt gesport, kan dit onder sport vallen.

Recreatie

‘Recreatie’ is een ruim begrip en mag passief zijn zoals toelating in ruimte waar getafeltennist/ tv gekeken mag worden⁷⁸. Het hoeft niet georganiseerd en geprofessionaliseerd te zijn⁷⁹. Activiteiten Gezinsbenadering kunnen dus gecombineerd worden met recreatie.

Kiezen

Als rechtsactiviteiten niet gecombineerd kunnen worden met activiteiten Gezinsbenadering, kunnen we in sommige gevallen de gedetineerde laten kiezen tussen de rechtsactiviteit en de activiteit Gezinsbenadering.

Twee rechtsactiviteiten met een minimaal aantal uren kunnen elkaar niet kruisen. Als gedetineerde moet kiezen voor een van de twee rechtsactiviteiten kan hij immers geen gebruik maken van al zijn rechten. Rechtsactiviteiten kunnen soms wel tegelijk aangeboden worden met niet-rechtsactiviteiten zoals Gezinsbenadering.

Rechtsactiviteiten kunnen tegelijk worden aangeboden met niet-rechtsactiviteiten, als er geen minimum aantal uren is voor de rechtsactiviteiten. Een voorbeeld hiervan is geestelijke verzorging. Geestelijke verzorging moet worden aangeboden maar gedetineerde hoeft geen gebruik te maken van dit aanbod. Gedetineerde kan dus de keuze voorgelegd worden tussen geestelijke verzorging en activiteit Gezinsbenadering. In de uren dat geestelijke verzorging wordt aangeboden kunnen tegelijkertijd dus activiteiten Gezinsbenadering worden aangeboden.

Rechtsactiviteiten kunnen ook tegelijk aangeboden worden met niet-rechtsactiviteiten in de uren waarin de uitbreiding van rechtsactiviteiten volgens de huisregels wordt gegeven. Het verplichte aantal uren volgens de Pbw wordt dan al aangeboden.

⁷⁵ Huisregels penitentiaire inrichting Leeuwarden

⁷⁶ www.commissievantoezicht.nl

⁷⁷ www.commissievantoezicht.nl

⁷⁸ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 149

⁷⁹ *Kamerstukken II 1994/95, 24263, 3 (MvT)*

Of gedetineerden bij de PI-L wel eens de keuze voorgelegd krijgen om te kiezen tussen activiteiten en hoe dit in zijn werk gaat, moet blijken uit onderzoek uit de praktijk. Ook moet uit praktijkonderzoek blijken of kiezen of combineren van activiteiten wenselijk is.

3.3.3 Manier 2: Compenseren

Volgens de Pbw draagt de directeur zorg dat de rechtsactiviteiten worden aangeboden. De Pbw regelt niet op welk moment de activiteiten moeten worden aangeboden. Dit regelt de directeur in de huisregels van de inrichting, en verschilt dus per PI. Een activiteit Gezinsbenadering mag dus plaatsvinden tijdens een rechtsactiviteit, zolang deze activiteit op een ander moment ingehaald kan worden. Welke activiteit het makkelijkst is om te compenseren, moet blijken uit praktijkonderzoek.

3.3.4 Manier 3: Aanvullen

In de ideale situatie worden activiteiten Gezinsbenadering niet in plaats van andere activiteiten aangeboden, maar ernaast. Om te weten of dit kan, moet duidelijk zijn hoeveel uren per dag de gedetineerde uit zijn cel is en hoeveel uren hiervan al zijn ingevuld met rechtsactiviteiten. In de overige uren kan een programma Gezinsbenadering worden aangeboden.

Dagprogramma

Met het dagprogramma wordt bedoeld de periode tussen het openen van de cellen in de ochtend en het insluiten van gedetineerden voor de nacht. Hoe lang deze periode is, verschilt per regime⁸⁰. Sinds 2014 geldt in de PI-L in zowel het HvB als de gevangenis het regime van beperkte gemeenschap. In de gevangenis kan de vrijheid binnen het regime van beperkte gemeenschap worden uitgebreid naar aanleiding van goed gedrag. Voor HvB heeft het dagprogramma een grootte van tussen de achttien en 36 uur aan activiteiten per week aan de hand van het regime van beperkte gemeenschap uit de Pbw. Voor gevangenen geldt een dagprogramma van ongeveer 43 of ongeveer 48 uur aan activiteiten per week op grond van de Rspog. Onder 'activiteiten' vallen volgens de Pbw: verzorging, arbeid en andere activiteiten. Zie bijlage 2 voor nadere uitleg over de regimes en doelgroepen.

Aantal uur activiteiten

In paragraaf 3.3.1 is beschreven wat de rechtsactiviteiten zijn en hoeveel uur deze minimaal aangeboden moeten worden. Naast rechtsactiviteiten worden andere activiteiten aangeboden zoals het multidisciplinair overleg (MDO) en trainingen. Als alle rechtsactiviteiten voor gedetineerden in het huis van bewaring worden opgeteld en hierbij één uur wordt gerekend voor het bezoek aan de bibliotheek, is het totaal 36,5 uur per week aan rechtsactiviteiten voor het HvB. Voor de gevangenis is dit in totaal 41,5 uur per week. Hieruit kan worden afgeleid dat het programma voor HvB niet uitgebreid kan worden en het programma voor gevangenen wel uitgebreid kan worden.

De Pbw zegt echter dat al deze uren het minimale aantal uren zijn. Uitbreiding van activiteiten mag dus altijd. In de praktijk zijn er in het HvB geen activiteiten in de avond of in het weekend. Waarschijnlijk omdat de PI-L hier geen extra vergoeding voor krijgt, en het dus geld kost. Activiteiten gezinsbenadering kunnen dus extra aangeboden worden maar hier is waarschijnlijk geld voor nodig.

⁸⁰ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 136

Hoe in de praktijk een programma Gezinsbenadering kan worden aangeboden, blijkt uit praktijkonderzoek.

3.4 Participatie aan Gezinsbenadering

De laatste theoretische deelvraag is gericht op het ‘mogen’ meedoen van gedetineerden aan activiteiten Gezinsbenadering. Mag iedereen meedoen of verschilt dit per doelgroep of per individuele gedetineerde? De vraag luidt als volgt:

Welke mogelijkheden biedt wet- en regelgeving per doelgroep en voor individuele gedetineerden om te participeren aan Gezinsbenadering?

3.4.1 Doelgroepen

Om te onderzoeken welke doelgroepen wel en niet mee mogen doen aan Gezinsbenadering, moeten deze doelgroepen inzichtelijk zijn. Vandaar even een kleine herhaling van de doelgroepen in de PI-L die zijn beschreven in Bijlage 2. De PI-L bestaat uit een huis van bewaring waar hechtenis wordt ondergaan en een gevangenis waar gevangenisstraf wordt ondergaan.

Onder de gevangenis bestaan twee speciale doelgroepen: de extra zorgvoorziening (EZV) en de ‘half open gevangenis’ met een apart beveiligingsniveau namelijk de Beperkt Beveiligde Inrichting (BBI).

Gevangenen worden aan de hand van hun gedrag ingedeeld de volgende doelgroepen: Rood (ongewenst gedrag), Oranje (‘kan beter’) of Groen (gewenst gedrag).

Voor extra uitleg over de doelgroepen, zie het Bijlage 2: Juridische achtergrondinformatie.

3.4.2 Mogelijkheden per doelgroep

De wet stelt voor gedetineerden in het HvB geen regels omtrent het meedoen aan extra activiteiten behalve de richtlijn van de omvang van het dagprogramma die bij de beantwoording van de vorige vraag is omschreven.

Voor gevangenen zegt de wet wat interessants over de gedetineerden op de ezv. Gedetineerden worden hier met name geplaatst om zich te beschermen voor zichzelf of andere gedetineerden⁸¹. Hieruit kan worden aangenomen dat het niet voor de hand ligt dat deze doelgroep zomaar kan participeren aan activiteiten Gezinsbenadering in een groep. Aan de hand van praktijkonderzoek moet worden uitgezocht of en zo ja, hoe gedetineerden op de ezv nu participeren aan groepsactiviteiten en hoe deze gedetineerden kunnen participeren aan de Gezinsbenadering.

De kleuren Rood, Oranje en Groen hoeven niet rechtstreeks invloed te hebben op de mogelijkheid om te participeren aan activiteiten Gezinsbenadering. De bijlage *Stimuleren en ontmoedigen* van de wijziging van de Rspog 2014 geeft een toelichting op deze kleuren: Groen gedrag is wenselijk en wordt gestimuleerd en beloond. Oranje gedrag is niet wenselijk, het wordt ontmoedigd maar niet bestraft.

⁸¹ Duijst en Das 2011, p. 228

Rood gedrag wordt niet getolereerd, het wordt ontmoedigd en kan bestraft worden. Het is de vraag of activiteiten Gezinsbenadering als beloning worden gezien en of alleen 'groene' gedetineerden deel kunnen nemen. Dit is een ethische vraag die voor de beantwoording een beroep doet op de visie van de PI-L en dus beantwoord moet worden door middel van praktijkonderzoek. Hierbij moet worden meegenomen dat alleen gepromoveerd kan worden indien er sprake is van zes weken lang 'groen' gedrag op alle aspecten.⁸² Ook geldt dit systeem niet voor alle gedetineerden. Het plusprogramma geldt alleen in gevangenissen. Tevens is er een categorie gevangenen die is uitgesloten van promotie of het plusprogramma, waaronder gevangenen in een inrichting voor stelselmatige daders (ISD). Theoretisch gezien kan het dus zo zijn dat een voorlopig gehechte die zich niet goed gedraagt wel mee mag doen aan Gezinsbenadering omdat het systeem van promoveren niet voor hem geldt en dus geen rood gedrag vertoont. Dit terwijl een gevangene niet mee mag doen omdat hij nog niet lang genoeg groen gedrag vertoont (bijvoorbeeld vier weken in plaats van zes) of niet op alle aspecten groen gedrag vertoont (hij maakt bijvoorbeeld zijn cel niet schoon of maakt geen contact met anderen).

3.4.3 Mogelijkheden per individu

Er bestaan dus weinig wetten en regels die een hele doelgroep gedetineerden uitsluiten van het participeren aan Gezinsbenadering. Op individueel niveau bestaan er meer uitsluitingsgronden.

Ordemaatregel

Artikel 23 lid 1 van de Pbw geeft dat een gedetineerde in sommige gevallen uitgesloten kan worden van deelname aan activiteiten. Deze beslissing ligt bij de directeur en mag opgelegd worden:

- a. Indien dit in het belang is voor de handhaving van de orde of veiligheid in de inrichting
- b. Ter bescherming van gedetineerde
- c. Bij sprake van ziekte
- d. Indien gedetineerde dit verzoekt

Deze uitsluiting duurt maximaal twee weken⁸³. In de praktijk is het opgelegd krijgen van een ordemaatregel uitzonderlijk.

Contact

Tijdens activiteiten Gezinsbenadering vindt er vanzelfsprekend contact plaats tussen gedetineerde en zijn kind. Of contact tussen vader en kind mogelijk is verschilt per individu en hangt af van een aantal factoren.

De contacten van gedetineerden die binnen komen voor Gezinsbenadering zijn met name zijn partner en kinderen. Op grond van artikel 38 lid 3 Pbw kan de directeur een bepaald persoon weigeren de inrichting te betreden als noodzakelijk voor ten hoogste twaalf maanden. Het noodzakelijkheidsvereiste wordt uitgelegd in artikel 36 lid 4 Pbw. Een bezoeker mag geweigerd worden indien dit noodzakelijk is voor:

- a. de handhaving van de orde of veiligheid in de inrichting
- b. de handhaving van de openbare orde of nationale veiligheid

⁸² www.rijksoverheid.nl en Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, *Staatscourant* 2014/4617

⁸³ Boone en Kelk 2015, p. 204

- c. de voorkoming van opsporing van strafbare feiten
- d. de bescherming van slachtoffers

De huisregels van de PI-L beschrijven dat wanneer een strafbaar feit plaatsvond in verband met bezoek, de directeur deze bezoeker mag uitsluiten van bezoek voor ten hoogste vier weken. Hierbij moet vooral gedacht worden aan het binnen smokkelen van contraband. Ook bezoekers die komen voor een activiteit Gezinsbenadering kunnen met deze reden dus uitgesloten worden van het betreden van de inrichting.

Wat met betrekking tot contact op individueel niveau natuurlijk verder van belang is, is of er contact mag plaatsvinden tussen de gedetineerde vader en zijn kind. Er moet rekening gehouden worden met rechten en plichten omtrent erkenning en gezag. Dit is geregeld in het personen- en familierecht. Indien sprake is van echtscheiding moet rekening gehouden worden met het ouderschapsplan.

Ook eventuele kinderbeschermingsmaatregelen en andere aspecten van de Jeugdwet moeten in acht genomen worden.

Belang van het kind

Als er contact mag plaatsvinden, betekent dit nog niet altijd dat dit in het belang is van het kind. Dit impliceert ook dat contact soms niet wenselijk is, bijvoorbeeld als het kind slachtoffer is van de delicten van vader. In artikel 3 lid 1 van het IVRK staat dat de belangen van het kind de eerste overweging vormen bij alle maatregelen betreffende kinderen. Ook bepaald dit lid dat de belangen van het kind de eerste overweging dient te zijn en doorslaggevend is indien er sprake is van conflict van belangen. Dit lid is van toepassing op de rechten in het IVRK maar heeft ook een zelfstandige werking. Het geldt dus ook voor de maatregelen die de PI-L neemt met betrekking tot Gezinsbenadering.⁸⁴ Om rechtsgelijkheid te bevorderen kan de PI-L vastleggen wat de interpretatie is van het 'belang van het kind' en wie dit belang beoordeelt⁸⁵.

Veiligheid

Wat ook op individueel niveau bekeken moet worden, is hoe veilig het is om een bepaalde gedetineerde te laten participeren aan een bepaalde activiteit Gezinsbenadering. Bijvoorbeeld ligt het voor de hand dat wanneer een gedetineerde een incident heeft veroorzaakt in de inrichting met een mes, hij is uitgesloten van een activiteit koken met kinderen. Dit hoeft echter niet te betekenen dat hij van de gehele Gezinsbenadering is uitgesloten. Misschien zijn er andere activiteiten Gezinsbenadering die gedetineerde kan doen zonder dat dit een onveilige situatie oplevert, zoals verven met zijn kind. Of de PI-L een vaste procedure heeft voor deze beoordeling moet blijken uit praktijkonderzoek.

3.4.4 Rechtsgelijkheid

Om rechtsgelijkheid te stimuleren en klachten te voorkomen is het van belang dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden. Uit een recente uitspraak van de RSJ blijkt dat er tijdens een pilot meer

⁸⁴ Detrick 1990 en www.kinderrechten.nl

⁸⁵ www.defenceforchildren.nl

ruimte is om onderzoek te doen naar wie mag participeren. Hierbij is rechtsongelijkheid tot op een bepaalde hoogte gerechtvaardigd. Het is van belang dat de pilot een beperkte tijdsperiode bestrijkt⁸⁶.

3.5 Tussenconclusie en onderzoekspunten

In de paragrafen 3.2 tot en met 3.4 is antwoord gegeven op de deelvragen uit de theorie. Hieronder wordt per vraag de conclusie van de bevindingen gegeven. Vervolgens komen de onderzoekspunten die centraal staan in het praktijkonderzoek aan de orde.

1. Welke kansen biedt het aanbieden van een programma Gezinsbenadering volgens de literatuur? Het aanbieden van een programma Gezinsbenadering kan bijdragen aan het beperken van detentieschade voor kinderen, het doorbreken van criminogene gezinssituaties en het terugdringen van recidive van de vader. Tevens kan Gezinsbenadering een positieve invloed hebben op het gedrag van de gedetineerde tijdens detentie. Om detentieschade bij kinderen te beperken en criminogene gezinssituaties te doorbreken, moet het belang van het kind voorop staan. Voor het verkleinen van de kans op intergenerationele criminaliteit is het van belang om aandacht te besteden aan opvoedingsvaardigheden van beide ouders. Een goede relatie tussen medewerkers en de gedetineerde draagt bij aan het verkleinen van de kans op recidive.

2. Welke mogelijkheden zijn er voor het aanbieden programma Gezinsbenadering rekening gehouden met de rechtsactiviteiten uit de Pbw? Via combineren, kiezen, compenseren en/of aanvullen van activiteiten zijn er mogelijkheden om een programma Gezinsbenadering aan te bieden, rekening gehouden met de rechtsactiviteiten uit de Pbw. Sommige activiteiten Gezinsbenadering kunnen gecombineerd worden met rechtsactiviteiten, zoals sport. Bij rechtsactiviteiten zonder een minimum aantal uren kan gedetineerde de keuze worden voorgelegd om te participeren aan deze rechtsactiviteit of de activiteit Gezinsbenadering. Het compenseren van rechtsactiviteiten mag altijd. Rechtsactiviteiten kunnen ook aangevuld worden met activiteiten Gezinsbenadering.

3. Welke mogelijkheden bieden wet- en regelgeving per doelgroep en voor individuele gedetineerden om te participeren aan Gezinsbenadering? De wet- en regelgeving geven weinig beperkingen voor groepen gedetineerden om te participeren aan activiteiten Gezinsbenadering. Op individueel niveau zijn er meer beperkingen voor gedetineerden om mee te doen aan Gezinsbenadering. Hierbij gaat het om de ordemaatregel, de mogelijkheid tot contact, het belang van het kind en de veiligheid.

Deze algemene conclusies bieden nog te weinig aanknopingspunten voor de uitvoering in de praktijk. Daarom worden de vier belangrijkste conclusies beschreven als onderzoekspunten:

1. Het belang van het kind

In sociaalwetenschappelijk onderzoek komt duidelijk naar voren dat het belang van het kind voorop moet staan om detentieschade bij het kind te beperken. Het IVRK regelt dat het belang van het kind altijd voorop moet staan. In de praktijk moet uitgezocht worden hoe het belang van het kind gewaarborgd is door de PI-L met betrekking tot Gezinsbenadering. Dit

⁸⁶ RSJ, 19 oktober 2016, 16/2596/GA

onderzoekspunt is algemeen en overstijgend en wordt meegenomen in de verdere onderzoekspunten.

2. Het programma Gezinsbenadering

Uit het onderzoek in de theorie blijkt hoe een programma Gezinsbenadering kan worden aangeboden binnen de kaders van de Pbw. Er zijn meerdere manieren om dit doel te bereiken. Uit onderzoek in de praktijk moet blijken welke manier het meest wenselijk en haalbaar is in de praktijk. Dit onderzoekspunt beantwoordt de eerste en tweede praktische deelvraag en is cruciaal voor het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag.

3. De afdeling Gezinsbenadering

Sociaalwetenschappelijk onderzoek wijst uit dat een afdeling Gezinsbenadering kan bijdragen aan het terugdringen van recidive. Of het opzetten van een afdeling Gezinsbenadering in de praktijk wenselijk en haalbaar is, moet blijken uit onderzoek in de praktijk.

4. Het participeren aan Gezinsbenadering

Om een programma Gezinsbenadering te kunnen aanbieden, moet duidelijk zijn of dit aan alle of slechts een deel van de gedetineerden wordt aangeboden. Wet- en regelgeving biedt weinig restricties voor het participeren aan Gezinsbenadering voor groepen, maar biedt wel restricties per individu. Door middel van praktijkonderzoek moet uitgezocht worden wat wenselijk is in de praktijk wie participeert aan Gezinsbenadering en hoe dit wordt vormgegeven. Dit onderzoekspunt komt overeen met de derde vraag in de praktijk.

De Family Interventions Unit (FIU), HMP Parc, Wales

H.4 Onderzoek praktijk

4.1 Inleiding

Voor het schrijven van dit hoofdstuk is onderzoek gedaan naar de praktische wenselijkheid en haalbaarheid van de uitvoering van de onderzoekspunten. Hiermee wordt antwoord gegeven op de praktijkvragen. Het hoofdstuk is ingedeeld aan de hand van de onderzoekspunten. De drie deelvragen in de praktijk vallen hier onder.

4.2 Het belang van het kind

Het eerste onderzoekspunt is het belang van het kind. Uit onderzoek in de theorie is geconcludeerd dat om de doelen van de Gezinsbenadering te bereiken en de voldoen aan het IVRK, het belang van het kind centraal moet staan. Het belang van het kind is dus van toepassing op voor elke beslissing. In de praktijk is onderzocht wat de PI-L verstaat onder het belang van het kind en hoe dit gewaarborgd moet worden. Hieronder worden de uitkomsten van het praktijkonderzoek per onderzoeksobject besproken.

4.2.1 Vergaderingen van de Participantengroep, PvA en Werkplan

In het Plan van Aanpak Gezinsbenadering van januari 2017 (hierna: PvA) is omschreven hoe de tweejarige pilot Gezinsbenadering in de PI-L en PI-V wordt vormgegeven. In het PvA staat dat Gezinsbenadering onder andere het doel heeft om detentieschade bij kinderen te voorkomen en criminogene gezinssituaties te doorbreken. Het PvA meldt dat hierbij het kind centraal staat:

In het belang van het kind wordt samengewerkt met ketenpartners in onder andere de jeugdzorg en het onderwijs. Bij het toekomstige aanbod van interventies ligt de nadruk op het welbevinden van het kind. De activiteiten zijn afhankelijk van de leeftijd en behoeften van het kind.

De uitwerking van het PvA is het Werkplan Gezinsbenadering van april 2017 (hierna: Werkplan). Dit is een dynamisch document waarin geboekte resultaten en voorgenomen activiteiten staan beschreven. In het Werkplan staat niet beschreven hoe het belang van het kind wordt gewaarborgd. Ook staat dat bij het intakeproces voor Gezinsbenadering de behoeften van het kind centraal staan. Er wordt niet aangegeven wat verstaan wordt onder het belang van het kind. Ook staat dit omschrijven niet genoemd als voorgenomen activiteit.

Tijdens de evaluatie van de Gezinsbenadering met de Participantengroep en de Interne werkgroep op 10 april 2017, kwam het belang van het kind wel naar voren. Een vertegenwoordiger van het Wijkteam benadrukte dat besproken moet worden hoe de groep zicht heeft en houdt op kind-veiligheid. Met kind-veiligheid bedoeld de vertegenwoordiger van het Wijkteam de ontwikkeling van het kind. De uitkomsten van het overleg op dit punt, komen terug in de notulen:

De participantengroep constateert dat een goede intake op maat en een zorgvuldige terugkoppeling met betrokken partijen erg belangrijk is. Er bestaat een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor alle doelen in het Plan van Aanpak.

4.2.3 Interviews

Interviewvragen over het belang van het kind zijn gesteld aan een medewerker van het Wijkteam, de coördinator van vrijwilligers van Humanitas, een casemanager, een medewerker van de beveiliging en de twee gedetineerde vaders van de PapaCo.

Het belang van het kind: de definitie

Alle geïnterviewden geven aan op dit moment niet precies te weten wat de PI-L onder het belang van het kind verstaat. Iedereen is het er over eens dat rekening houden met het belang van het kind essentieel is om resultaten te boeken. Een geïnterviewde benadrukt dat er nu niet voldoende oog is voor het belang van het kind en de participantengroep te veel bezig is met de inrichting van Gezinsbenadering. Er moet meer gelet worden op de Jeugdwet.

‘Het doorbreken van intergenerationele overdracht bereik je alleen door het belang van het kind goed voor ogen te hebben’

Meerdere geïnterviewden zeggen er vanuit te gaan dat dit nog aan de orde komt in het participantenoverleg.

‘... ik ga er wel vanuit dat het onderdeel is van de participantengroep of de interne werkgroep’

‘In de participantengroep heeft iedereen helder dat we moeten nadenken over het belang van het kind ... maar het is onduidelijk wie dit toetst’

Waarborging en beoordeling

Geïnterviewden verschillen in visie over hoe dit belang gewaarborgd moet zijn. Een geïnterviewde zegt:

‘Het belang van het kind moet gewaarborgd zijn door zicht te hebben op de situatie van het kind, kijk naar het totaalplaatje. Spreek met de moeder, ga in gesprek over het systeem. Zo kan je de afweging maken wat het kind nodig heeft’

Uit de interviews blijkt dat wie het belang van het kind beoordeeld, per geval verschilt. Voor een gezin waar een instantie bij betrokken is, is dit de gedragswetenschapper van die instantie. Alle geïnterviewden zijn het er over eens dat ook als geen instantie betrokken is, dit belang getoetst moet worden door een deskundige. Dit gebeurt meestal aan de hand van de Jeugdwet.

‘Als Jeugdzorg in beeld is doet de gedragswetenschapper van Jeugdzorg dit’

Als er geen instantie betrokken is kan het beoordelen van het belang van het kind bijvoorbeeld gebeuren door een interne casemanager of een medewerker van het Wijkteam. Het is hierbij van belang dat een beslissing over het belang van het kind altijd samen, in overleg, wordt genomen. Een casemanager benadrukt dat er in de praktijk meestal wel instanties betrokken zijn. Wel is het een mooie aanvulling als een vertrouwenspersoon van de gedetineerde beslissingen van de gedragswetenschapper aan hem kan uitleggen.

‘Kijk naar wie de regiehouder is, intern en extern. Hierin moeten we een samenwerking hebben met juiste partners om tafel. Dit verschilt erg per gezin. Als er geen hulpverlening of regiehouder is, kan bijvoorbeeld de interne casemanager dit beoordelen en dan gekeken worden wat het systeem buiten nodig heeft. Dan kan bijvoorbeeld een Wijkteam worden ingeschakeld.’

‘In de praktijk zie je bij onze doelgroep dat er van alles omheen hangt. Als er geen instantie bij betrokken is, zijn het vaak vaders die uit beeld zijn, bijvoorbeeld omdat ze geen contact met de kinderen hebben of de kinderen niet hebben erkend. Dus laten we focussen op vaders met instanties’
‘Een slecht nieuwsboodschap brengen is makkelijker als je goed contact hebt met gedetineerde’

Meerdere geïnterviewden zijn het er over eens dat personeel meer op de hoogte moet zijn over het belang van het kind.

Moment van toetsen

Tijdens het gesprek met geïnterviewden over het belang van het kind, werd door iedereen gesproken over het belang van het kind met betrekking tot contact met de vader. Veelal gevolgd door de doorvraag of dit belang ook op andere momenten getoetst moet worden, zoals bij het maken van een nieuwe activiteit. Iedereen is het er over eens dat het belang van het kind voortdurend moet worden.

‘Ik vind dat we het belang van het kind ook toetsen bij nieuwe, organisatorische ideeën’

‘We moeten het belang van het kind altijd toetsen, bij het maken van nieuwe activiteit en het meedoen van nieuw persoon’

Tijdens de gesprekken over het moment van toetsen, wordt met name de nadruk gelegd op de zorg voor het kind thuis. Dit is essentieel voor het beperken van detentieschade. Denk bijvoorbeeld aan voorbereiding op een bezoek aan de gevangenis of nazorg als het kind thuiskomt van een activiteit of ouder-kind dag (hierna: OKD) en vragen heeft:

‘Het is niet alleen de vader die terug gaat in zijn cel, maar ook het kind dat weer naar huis gaat, en misschien de volgende dag op school niet kan vertellen wat hij heeft gedaan omdat dat nog niet mag of hij zich daarvoor schaamt’

Het belang van het kind moet zowel getoetst worden bij deelname van een nieuwe kandidaat als bij alle nieuwe activiteiten of andere organisatorische ideeën. Geïnterviewden benadrukken dat bij het toetsen van het belang van het kind, het gezinssysteem betrokken moet worden.

‘Het belang van het kind moet gewaarborgd zijn door zicht te hebben op de situatie van het kind, kijk naar het totaalplaatje. Spreek met de moeder, ga in gesprek over het systeem. Zo kan je de afweging maken wat het kind nodig heeft’

‘Vraag aan de kinderen: Wat heb jij nodig van vader? Wil jij contact? Wat heb je nodig in dat contact? Betrek de kinderen’

4.2.4 Werkbezoek gezinskliniek de Borch

Op 8 mei 2017 heeft een werkbezoek aan de Borch plaatsgevonden. Dit is gezinskliniek van de Verslavingszorg Noord Nederland die gezinnen behandelt waarvan de ouders een verslaving hebben. In de Borch wordt het belang van het kind op verschillende manieren gewaarborgd. Dit gebeurt onder andere door het stellen van randvoorwaarden voor het huisvesten van het hele gezin bij de Borch: de ouders moeten clean zijn voordat ze de kliniek in komen en dus voordat de kinderen bij hun komen wonen. Tevens wordt veiligheid van de kinderen besproken in de groep van medebewoners. De groep is samen verantwoordelijk en bewoners spreken elkaar aan als ze zien dat er wat mis gaat. Er wordt uitleg gegeven over opvoeding. Ook werkt de Borch met evidence based interventies in het belang van het kind.

4.2.5 Congres Samenwerken voor een veilig thuis

Op 11 mei 2017 is het congres van Fier over Samenwerken voor een veilig thuis, bijgewoond. Informatie uit dit congres wordt meegenomen in dit onderzoek omdat de veiligheid van het kind valt onder het belang van het kind. Eric van Oosterhout, burgemeester van Emmen vertelde dat uit veel verschillende onderzoeken vaak hetzelfde blijkt als het gaat om het zo effectief mogelijk waarborgen van de veiligheid van het kind, namelijk:

- Samenwerken: betrokken partijen moeten samen om tafel en spreken op casus niveau.
- Met het kind zelf praten: vraag naar hoe het echt gaat met het kind.
- Werken met evidence based interventies.

Ook Maaïke Brunekreef, aandachtsfunctionaris Huiselijk Geweld en Kindermishandeling bij Isala Zwolle, benadrukt het belang van het contact met het kind en samenwerking.

'Praat met het kind zelf, durf te vragen ... Heb ook gesprekken met het kind alleen'

Voor een goede samenwerking is het volgens Maaïke van belang om samen te werken met alle partijen, ook het gezin, om alle 'puzzelstukjes' te verzamelen.

Senior onderzoeker Bas Tierolf heeft onderzoek gedaan naar de effecten van hulpverlening bij partnergeweld. Hieruit blijkt onder andere dat er relatief weinig kinderen bij de hulpverlening betrokken worden. Dit betekent dat het belang van het kind bij deze vorm van hulpverlening nog te weinig voorop staat.

Tijdens de workshop Samenwerken en de Focus op Veiligheid, wordt duidelijk hoe samengewerkt kan worden in het belang van het kind. Ten eerste moeten subjectieve begrippen zoals 'veiligheid' en 'belang' worden afgestemd met alle betrokken, zodat er over hetzelfde gepraat wordt. Verder moet in de samenwerking het gezin centraal staan. Duidelijke uitleg en informatie geven aan het gezin geeft veiligheid en zekerheid voor het kind. Ook is het belangrijk om hulp te vragen aan collega's, zowel intern als extern.

4.3 Vormgeven van een programma Gezinsbenadering

Om een programma Gezinsbenadering te kunnen aanbieden, moet de PI-L weten hoe zo'n programma kan worden vormgegeven. Volgens de theorie zijn er meerdere mogelijkheden voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering. Hieronder wordt beschreven welke van deze mogelijkheden het meest wenselijk en haalbaar zijn in de praktijk. Hiermee worden de eerste (4.3.2) en tweede (4.3.3) praktische deelvraag beantwoord.

4.3.1 Inzien dagprogramma's, expertgesprekken, dag van het leefklimaat

Door het inzien van een aantal dagprogramma's van de PI-L wordt de omvang van het dagprogramma in de praktijk duidelijk. De dagprogramma's in de PI-L bestaan uit rechtsactiviteiten, aangevuld met tijd in de ochtend, tijd om te lunchen en BCD. BCD staat voor bellen, cel reinigen en douchen en wordt gezien als een simpele vorm van recreatie. In de praktijk is bij PI-L het dagprogramma voor gedetineerden in het HvB ongeveer zestig uur per week. Het programma voor de gedetineerden in de gevangenis is iets uitgebreider met ongeveer 68 uur per week. Bij de dagprogramma's in de gevangenis is op eerste gezicht geen verschil te zien tussen programma's voor verschillende doelgroepen gedetineerden (Rood, Oranje en Groen: zie voor uitleg Bijlage 2 onder 'doelgroepen').

Binnen de doelgroepen in de PI-L verschillen de tijden van de activiteiten omdat er niet genoeg ruimte is om bijvoorbeeld iedereen tegelijk toe te laten tot de arbeid. Er wordt gebruik gemaakt van een gespiegeld rooster. De A-Unit is bijvoorbeeld een huis van bewaring en kent dus één doelgroep, één regime en één beveiligingsniveau. Toch zijn er twee verschillende roosters op deze unit. Namelijk het

rooster van A-0 (de ene helft van de unit) en A-1 (de andere helft van de unit). A-0 verricht bijvoorbeeld 's ochtends arbeid en gaat 's middags luchten en A-1 gaat 's ochtends luchten en verricht 's middags arbeid. Om de week wisselen deze roosters. Bij het aanbieden van een aanvullend 'blok' Gezinsbenadering op een vast tijdstip, is er dus bijna altijd een groep op arbeid die dan niet kan deelnemen.

Vanaf 1 januari 2018 geldt er een nieuw dagprogramma in de PI-L. Bij het aanvullen van rechtsactiviteiten met activiteiten Gezinsbenadering kan rekening gehouden worden met dit nieuwe dagprogramma. De Gezinsbenadering kan in dit programma integraal worden meegenomen.

4.3.2. Roosteraars

Om inzicht te krijgen in de mogelijkheid om Gezinsbenadering in het rooster te plannen, zijn interviews gehouden met de voorzitter van de expertisegroep commissie dagprogramma en een roosteraar. Zij beantwoorden de eerste deelvraag gericht op de praktijk:

Wat zijn volgens de roosteraars de mogelijkheden in de praktijk als het gaat om het aanbieden van een programma Gezinsbenadering?

Uit deze interviews blijkt dat het uitgangspunt voor het maken van het rooster, de Pbw is. Hiernaast geldt sinds kort het DBT in de gevangenis waardoor een basis- of plusprogramma geldt: dit is de differentiatie in de kleuren Rood, Oranje en Groen (Zie voor uitleg Bijlage 2 onder 'doelgroepen'). Het dagprogramma bestaat uit rechtsactiviteiten en aanvullende activiteiten zoals het Multi Disciplinair Overleg (MDO) of trainingen. De rechtsactiviteiten moeten verplicht aangeboden worden, maar er is vrijheid in hoe deze uren verdeeld worden.

'Het aantal uren staan vast, hoe ze ingedeeld worden is op wens en efficiëntie'

De Pbw geeft richtlijnen voor de grootte van het dagprogramma; daar houden de roostermakers rekening mee. De Pbw maakt op basis van de doelgroep gedetineerden verschil in de grootte van het dagprogramma. Dit verschil is te zien tussen het basisprogramma en het plusprogramma. Deze richtlijn kan worden uitgebreid in het Detentie & Re-integratieplan (D&R plan) D&R plan van gedetineerde, dit wordt vertaald in een uitbreiding van twee uur extra in het dagprogramma. Het dagprogramma is in de PI-L altijd van half acht 's ochtends tot vijf uur 's middags. Met uitzondering van de avondrecreatie op dinsdag en donderdag voor het plusprogramma.

'Uitbreiding mag volgens de wet altijd maar daar krijgt de gevangenis geen extra financiën voor, dit kost dus geld'

Er wordt gebruik gemaakt van het roostersysteem OPI/Makki. Dit systeem maakt een berekening van alle rechtsactiviteiten. Hierbij wordt ook de benodigde personele inzet berekend.

Compenseren?

Het gebeurt al dat sommige gedetineerden extra activiteiten doen die niet zijn opgenomen in het dagprogramma, zoals trainingen. Nu is het zo dat het rechtsactiviteit die gedetineerde door de training mist, wordt gecompenseerd. Als gedetineerde bijvoorbeeld training heeft terwijl voor dat moment arbeid in zijn planning stond, kan hij 's middags meedoen met arbeid. Het gebeurt in de PI-L niet dat gedetineerde de keuze krijgt tussen verschillende activiteiten. Laten kiezen mag maar is niet wenselijk omdat de uitvoering resulteert in het niet kunnen genieten van een rechtsactiviteit.

'In sommige gevangenissen is het zo dat gedetineerden veel keuzes krijgen. Bijvoorbeeld dat de deur naar de binnenplaats altijd open is en ze zelf kunnen bepalen wanneer gelucht wordt, dat is hier niet

zo. Dit heeft te maken met veiligheid, bijvoorbeeld het mixen van bepaalde gedetineerden, en de verantwoordelijkheid van de gevangenis'

'Laten kiezen is juridisch gezien mogelijk, maar het wint geen schoonheidsprijs.'

Uit de interviews blijkt dat het voor de planning het gewenst is om maatwerkactiviteiten te compenseren, net zoals nu wordt gedaan. Compenseren is het makkelijkst met arbeid omdat dit het vaakst wordt aangeboden. Als het gaat om grotere groepen kan er een apart dagprogramma Gezinsbenadering gemaakt worden, bijvoorbeeld op een aparte afdeling. Dit is bij voorkeur bij zes of meer gedetineerden. Vanaf 1 januari 2018 komt er een nieuw dagprogramma waar de wens voor deze aparte afdeling in meegenomen kan worden. Het is voor de roosteraars wenselijk om tot 2018 te werken met maatwerkactiviteiten Gezinsbenadering en deze te compenseren. Vanaf 2018 kan een apart programma Gezinsbenadering op de aparte afdeling worden ingezet. Voor gedetineerden die vanaf 2018 niet op de afdeling komen maar wel participeren aan activiteiten Gezinsbenadering, wordt de gemiste rechtsactiviteit gecompenseerd. Een geïnterviewde brengt onder de aandacht dat beseft moet worden dat er een groot verschil is tussen het invoegen van activiteiten (compenseren) en het maken van een apart programma.

'Dit is ontzettend veel werk en lange termijn ... Als we nu een go krijgen zijn we nog een half jaar bezig met alles wettelijk regelen'

'Als we een afdeling willen op 1 januari, dan moet het in november gereed zijn en moeten we nu al bezig. Hiervoor zijn concrete uitwerkingen nodig: wat wil ik, wat zijn de consequenties van mijn voorstel'

Personeel is doordeweeks overdag het makkelijkst inzetbaar. Voor beveiliging is vooral op maandag eind van de middag speling.

Het antwoord op de eerste deelvraag die de roostermakers geven is dat activiteiten Gezinsbenadering op maat worden aangeboden door middel van compenseren. Op een afdeling Gezinsbenadering kan in de toekomst een apart programma Gezinsbenadering worden aangeboden (aanvullen). Activiteiten Gezinsbenadering kunnen het best doordeweeks, overdag worden aangeboden.

4.3.3 Gedetineerden

De gedetineerden beantwoorden de tweede deelvraag gericht op de praktijk:

Wat zijn volgens de gedetineerden de mogelijkheden in de praktijk wanneer het gaat om het aanbieden van een programma Gezinsbenadering?

Met de gedetineerden is besproken op welk moment in de week, binnen het vaste dagprogramma, de activiteiten Gezinsbenadering het best aangeboden kunnen worden. Op de vraag hoe vaak de gedetineerden hun kinderen willen zien, volgt het antwoord:

'Het liefst 24 uur per dag! Haha. Ja, zo veel mogelijk natuurlijk! Ga jij dat regelen?'

Realistisch gezien wensen de gedetineerden tussen de drie en zes uur aan activiteiten met hun kinderen per week. Ook zeggen ze dat om het aantal uren aan activiteiten te bepalen, naar de kinderen geluisterd moet worden: hoeveel contact willen zij? Een gedetineerde benadrukt dat er ook aandacht moet zijn voor contact op afstand, bijvoorbeeld door middel van Skype. Dit is makkelijker voor kinderen die verder weg wonen.

Voor het geschikte moment in de week voor activiteiten Gezinsbenadering, moet vooral rekening gehouden worden met de kinderen. Houdt rekening met schooltijden en sport. Voor

basisschoolkinderen die dichtbij wonen zijn activiteiten eind van de middag een optie. Voor middelbare schoolkinderen en kinderen die verder weg wonen zijn er in ieder geval mogelijkheden in weekenden. Er moet rekening gehouden worden met de afstand. Ook wijzen gedetineerden op dingen die geen tijd kosten zoals speeltoestellen bij de vijver en een fijne ingang.

'Denk aan de kinderen die verder weg wonen. Het is soms misschien makkelijker om een halve of hele dag in de maand door te brengen met vader in de pi dan 2 uur per week'

4.3.4 Invulling van het programma

Voor de invulling van het programma zijn twee werkgroepen samengesteld. De ene werkgroep discussieert over de activiteiten Gezinsbenadering op korte termijn en de andere werkgroep gaat over de activiteiten op langere termijn. Dit onderzoek is gericht op het programma op korte termijn: tot januari 2018.

Op 26 april 2017 heeft een overleg plaatsgevonden met de Werkgroep Programma korte termijn. Van deze werkgroep maakten deel uit: een casemanager, de coördinator vrijwilligers van Humanitas, de voorzitter van de participantengroep vanuit de Reclassering en de onderzoeker van dit onderzoek. Uit dit overleg is het volgende voorstel gekomen voor een aanbod van een programma Gezinsbenadering. Maandag: Iedere maandag van half drie tot half vijf is een moment Gezinsbenadering. Er is gekozen voor de maandagmiddag omdat er dan genoeg bewaking aanwezig is en deze middag voor basisschoolkinderen waarschijnlijk goed uitkomt omdat ze tot 14.00 naar school moeten en deze dag vaak geen sport hebben. Dit moment wordt ingevuld met activiteiten met kinderen zoals knutselen of huiswerk maken. De concrete invulling is afhankelijk van de behoeften en leeftijden van de kinderen, die moeten nog geïnventariseerd worden. Dit verschilt per kind en is dus maatwerk. Dinsdag: Elke dinsdag van half drie tot half vijf wordt de Gezinskamer vrijgehouden voor een-op-een activiteit. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het in bad doen van een baby of foto's maken met een kind. Woensdag: Eens per maand op woensdag is de OKD.

Donderdag: Elke donderdagochtend is er een themaochtend voor vaders gericht op vaderschap. Vaders kunnen op een laagdrempelige manier door middel van spellen, boeken en praatjes met vrijwilligers, leren over de verschillende thema's die komen kijken bij het vaderschap.

Tijdens de activiteiten met kinderen is het de ambitie om een aparte ruimte in te richten waar de moeders een kop koffie kunnen drinken en een praatje kunnen maken met een vrijwilliger van Humanitas.

In eerste instantie worden deze activiteiten uitgevoerd door de vrijwilligers van Humanitas, hun coördinator en de casemanager Gezinsbenadering. Een groep studenten Sociaal Juridische Dienstverlening heeft een overzicht gemaakt van relevante activiteiten die ketenpartners bieden. Hier kan naar gekeken worden voor activiteiten die niet geboden kunnen worden door Humanitas.

4.3.5 Programma's in De Borch

In de Borch wordt veel gebruik gemaakt van programma's gericht op kinderen en ouderschap. Er is informatie gegeven over een aantal programma's die in de Borch goed werken:

- Basic Trust. Dit is een programma gericht op herstel van contact en het verwerken van de geschiedenis tussen ouder en kind. De ouder leert om het gedrag van het kind te benoemen zodat het

kind merkt dat hij/zij gezien wordt. De sessies worden opgenomen op camera zodat ouder terug kan kijken en kan leren en reflecteren op eigen gedrag.

- Pictures and Frames. Bij Pictures and Frames wordt de situatie van het gezin aan de kinderen uitgelegd aan de hand van het verhaal dat de ouders maken. Dit voorkomt dat kinderen hun eigen verhaal maken waarin ze zichzelf verwijten stellen.

- Veilig Huis. Bij Veilig Huis tekent een hulpverlener een huis en vraagt aan het kind wanneer dit huis veilig voelt. Wie en wat hoort wel in het huis en wie en wat niet? Hiermee wordt duidelijk wat een veilige situatie voor het kind is.

Medewerkers en bewoners van de Borch benadrukken het belang van nazorg voor de gezinnen en het contact met ketenpartners. Bewoners mogen de kliniek pas verlaten als alles geregeld is in hun nieuwe leefsituatie, zodat ze meteen naar een veilige plek kunnen. Hier wordt gedurende de hele behandeling al aan gewerkt. Ook is er verbinding met de buitenwereld zoals met de scholen van de kinderen en de wijk.

4.3.6 Interventies in PI Nieuwersluis

Op 29 mei 2017 is een telefonisch gesprek gehouden met de Moeder-Kindfunctionaris van PI Nieuwersluis. Er is informatie gewonnen over de interventies die in deze Nederlandse 'vrouwengevangenissen' worden aangeboden. Van 'vrouwengevangenissen' in Nederland is bekend dat ze over het algemeen meer bieden voor families van gedetineerden dan 'mannengevangenissen'. De twee belangrijkste interventies die worden aangeboden, zijn:

- Ik, Jij Wij. Dit is een training van Humanitas die valt onder Gezin in Balans van Humanitas. Een leuk aspect van deze training is dat er een bingo wordt georganiseerd voor de volwassenen die de kinderen brengen. Dit stimuleert het contact tussen moeder en haar kind maar op deze manier hoeft de volwassene die het kind brengt niet te wachten.

- Betere Start. Dit is een 'interventie' in de vorm van opvoedingsondersteuning. De interventie is niet gericht op terugdringen van recidive maar op de ontwikkeling van het kind en het doorbreken van intergenerationele criminaliteit. Deze interventie is ontwikkeld door de Universiteit Utrecht. Er is inmiddels veel langdurig (promotie) onderzoek gedaan door de Universiteit. Betere Start staat als 'Effectief volgens goede aanwijzingen' op de website van het Nederlands Jeugdinstituut. Er zijn aanwijzingen dat er onderzoek gedaan zal worden naar het aanbieden van Betere Start in 'mannengevangenissen'.

Tijdens het gesprek wordt geconstateerd dat partijen niet op de hoogte zijn van elkaars ontwikkelingen met betrekking tot familiegericht werken. Dit is contraproductief omdat beide PI's dezelfde problemen tegenkomen. Er wordt afgesproken dat er contact blijft en indien nodig een samenwerking zal plaatsvinden voor het organiseren van een landelijk congres over de ontwikkelingen van familiegericht werken in Nederlandse PI's.

4.4 Afdeling Gezinsbenadering

Uit sociaalwetenschappelijk onderzoek blijkt dat een afdeling Gezinsbenadering voordelen heeft. In deze paragraaf wordt de praktische wenselijkheid en haalbaarheid van een afdeling Gezinsbenadering besproken. In Parc wordt al gebruik gemaakt van een aparte afdeling voor Family Approach.

4.4.1 Best practice: Parc

Vanaf november 2010 wordt in Parc gebruik gemaakt van de Family Interventions Unit (FIU). Op de FIU zitten 64 gedetineerden vaders die gemotiveerd zijn om aan hun vaderrol te werken. De FIU staat geheel in het teken van het vaderschap en familiebanden. Op de Unit gelden de 'six principles':

1. The Family Man works, saves and provides
2. The Family Man is not a substance misuser
3. The Family Man does not put crime before his children, his freedom or his family
4. The Family Man appreciates, loves, protects and teaches
5. The Family Man does not walk away from problems
6. The Family Man is willing to sacrifice his own wants and needs for the good of his family

De gedetineerden op de FIU mogen gebruik maken van de Family Interventions Lounge. Dit is een vorm van bezoek met meer mogelijkheden tot fysiek contact en privacy.⁸⁷

Gedetineerden kunnen zich voor de FIU aanmelden door middel van een aanmeldingsformulier. Op het formulier staan met name vragen die betrekking hebben op de kinderen zoals het aantal en de leeftijden van de kinderen, of er instanties betrokken zijn, of er contact mag zijn en wie op dit moment voor de kinderen zorgt. Het ingevulde formulier gaat naar de Offender Supervisor (OS), een soort casemanager. De OS stemt er mee in dat gedetineerde geschikt is voor de FIU en stuurt het formulier naar de FIU. Het management van de FIU vergadert elke maand over eventuele nieuwe kandidaten. Er is veel belangstelling en wordt gebruik gemaakt van een wachtlijst.

Op de FIU geldende six principles. Deze zijn echter erg breed interpreteerbaar. Wat er gebeurt als iemand zich niet aan een van deze principes houdt, is maatwerk en verschilt per geval. Het voorval (bijvoorbeeld positief testen op drugs of vechten) wordt doorspeeld naar het management. Op casusniveau gaat het management in gesprek en beschrijft acties.

Er hangt een gemoedelijke sfeer op de FIU en er vindt weinig ongewenst gedrag plaats. De gedetineerden vinden de FIU een fijne plek in vergelijking met andere Units. Ze zijn gemotiveerd om hard te werken en steunen elkaar. Sinds 2010 is slechts een derde van de ongeveer vijfhonderd gedetineerden die succesvol op de FIU in Parc hebben gezeten, gerecidiveerd⁸⁸. In het Verenigd Koninkrijk ligt dit getal gemiddeld tussen de 52 en 75 procent.

4.4.2 Dag van het Leefklimaat

Naar aanleiding van onderzoek over het leefklimaat in penitentiaire inrichtingen in Nederland, organiseert de PI-L elk jaar een Dag van het Leefklimaat. Uit deze dag komt een voorstel om het leefklimaat in de PI-L te verbeteren. Op vrijdag 7 april 2017 stond de Dag van het Leefklimaat in het teken van Gezinsbenadering. Het doel van deze dag was het maken van een plan van aanpak voor het

⁸⁷ HMP & YOI Parc 2015

⁸⁸ Morgan-Armstrong 2017

implementeren van een programma Gezinsbenadering. De werkgroep bestond uit vijftien medewerkers die betrokken zijn bij de Gezinsbenadering vanuit de PI-L en vanuit externe organisaties. Een aantal hiervan participeren ook in de interne werkgroep of de participantengroep.

Tijdens de Dag van het Leefklimaat is als uitgangspunt genomen dat de Gezinsbenadering wordt aangeboden in een aantal fasen/niveaus. Deze niveaus zijn beschreven in paragraaf 4.5. Gedetineerde vaders in niveau drie kunnen in de toekomst verblijven op een afdeling Gezinsbenadering.

Tijdens deze dag zijn de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen voor het opzetten van een afdeling Gezinsbenadering besproken. Een aantal belangrijke pluspunten die naar voren kwamen zijn:

- Een eigen dagprogramma
In paragraaf 4.3 bleek dat het aanbieden van een aanvullend programma Gezinsbenadering voor problemen kan zorgen omdat er sprake is van een gespiegeld programma. Bij het aanbieden van een programma Gezinsbenadering in de huidige situatie is er altijd een groep gedetineerden die hierdoor een rechtsactiviteit zou missen. Op een aparte afdeling kan een apart programma gelden met Gezinsbenadering als basis. Zo kunnen alle geselecteerde gedetineerden meedoen aan activiteiten Gezinsbenadering.
- Groepsgevoel waarbij deelnemers elkaar steunen
Tijdens de Dag van het Leefklimaat zijn gedetineerden geïnterviewd om hun mening over een aparte afdeling te inventariseren. Zij gaven aan dit een mooi plan te vinden, vooral omdat hiermee intimidatie om contraband in de gevangenis in te voeren via kinderen, verkleind kan worden. Ze gaven aan dat dit tijdens de OKD soms voor problemen zorgt.
- Inzet van personeel met affiniteit met Gezinsbenadering
Een ander sterk punt van het opzetten van een afdeling Gezinsbenadering is dat personeel geselecteerd kan worden met affiniteit voor Gezinsbenadering. Eventueel kan een deel van het personeel opgeleid worden tot 'Gezins BeWa' of 'Gezins PIW'er'. Ook voor ketenpartners is het handig om een vaste plek in de inrichting te hebben om de communicatie eenvoudiger te maken. Dit personeel kan tevens worden ingezet voor bezoek en activiteiten Gezinsbenadering. Hiermee krijgt de gevangenis voor kinderen een gezicht.

Een voorbeeld van een zwakte voor een afdeling Gezinsbenadering is het hebben van onduidelijke selectiecriteria, zie hiervoor 4.5. De belangrijkste bedreigingen voor een afdeling Gezinsbenadering zijn de bestemmingswijziging van de afdeling, de juridische toets en de financiën. Voor deze bedreigingen moet een oplossing komen om de afdeling te kunnen opzetten.

Het is de ambitie om vanaf 1 januari 2018 te starten met een afdeling Gezinsbenadering. Deze afdeling is gesitueerd op de afdeling E waar op het moment de ezv zit. De ezv wordt uitgebreid en verhuisd naar een andere afdeling. Op de E is ruimte voor zes gedetineerden, dit kan worden uitgebreid naar twaalf gedetineerden.

4.4.3 De Borch

De Borch is kindvriendelijk ingericht voor de kinderen die hier wonen en op bezoek komen. De presentatie en rondleiding werd gegeven door twee medewerkers en twee bewoners van de Borch.

De groep als basis

In de Borch wordt veel gewerkt met groepen bewoners omdat groepsprocessen bijdragen aan het herstel. Bewoners in de groep steunen en corrigeren elkaar. Een bewoner die moeder is in de Borch benadrukt hoe belangrijk de groep is. Ze ziet de groep als de basis. Er gelden strenge regels op de afdeling die de groep opneemt als hun groepsregels. Als een bewoner ziet dat een andere bewoner zich niet aan deze regels houdt, spreken ze elkaar daar op aan. Uit ervaring blijkt dat dit advies veel sneller wordt aangenomen van iemand die in hetzelfde schuitje zit, dan van een medewerker. Bovendien kunnen ervaringen en vaardigheden van bewoners op deze manier makkelijk worden doorgegeven. Er wordt soms gebruik gemaakt van een mentor die ook een bewoner is. Deze persoon is al verder in het proces en heeft een voorbeeldfunctie. De mentor kan reageren als normen worden overschreden en kan eigen ervaringen delen. Bewoner gaf aan dat iemand met een voorbeeldfunctie ook hoop geeft, omdat zo zichtbaar is dat het halen van bepaalde doelen echt mogelijk is. De bewoners voelen zich samen verantwoordelijk en hebben een gemeenschappelijk doel.

Visuele ondersteuning

De gezette stappen en te behalen doelen worden in de Borch visueel kracht bijgezet. Op de muren hangen motiverende spreuken. Ook is er een grote muur vol met 'handjes'. Op het moment dat de ouders met hun kinderen het traject aangaan, zetten alle gezinsleden een 'handtekening' van verf op de muur. Dit staat voor de eerste stap die ze zetten en de commitment die ze voor elkaar en voor de Borch hebben om volgende doelen te bereiken. Ook krijgt elk gezin een eigen spreuk/zin, zoals 'Ik zet door', die op hun deur hangt. Deze doelen zijn zichtbaar voor alle bewoners. De psycholoog Van de Borch legt uit dat het zichtbaar maken van het proces motiveert. Misschien denkt de bewoners soms dat het proces erg langzaam gaat, dan kunnen de handafdrukjes laten zien worden als bewijs dat er wel degelijk stappen zijn gezet. Ook een bewoner zegt dat deze zichtbare stappen houvast bieden omdat je het elke dag ziet. Door bijvoorbeeld foto's van de kinderen wordt je er aan herinnerd waar je het voor doet.

4.4.4 Interviews

In de interviews zijn geen specifieke vragen gesteld over de afdeling Gezinsbenadering omdat de meeste geïnterviewden hun mening al hadden laten horen tijdens de Dag van het Leefklimaat. Toch werd de afdeling Gezinsbenadering vaak tijdens interviews genoemd.

Zo kwam in interviews naar voren dat het inzetten van personeel met affiniteit met Gezinsbenadering makkelijker is op een aparte afdeling. Er zijn verschillen in werkwijze tussen casemanagers. Een aantal casemanagers heeft een meer zakelijke manier van werken en wil persoonlijke dingen zoals het gezin, gescheiden houden van het praktische werk. Ook heeft niet iedereen evenveel kennis over jeugd.

'Het meest ideale is dat je straks een aparte afdeling Gezinsbenadering hebt met eigen casemanagers, dan tackle je zo'n probleem'

Voor de organisatie van Gezinsbenadering en de motivatie van personeel is het interessant om geselecteerd personeel op een aparte afdeling in te kunnen zetten. Het is praktischer als een casemanager met affiniteit voor Gezinsbenadering de casemanager wordt voor alle vaders. Deze casemanager kan trainingen krijgen over jeugd en contact houden met ketenpartners die zijn

gespecialiseerd op dit gebied. Alle casemanagers trainen op jeugd is financieel gezien waarschijnlijk niet haalbaar en ook voor de motivatie niet wenselijk.

'Gezinsbenadering is ook manier van bejegening en manier van denken, dit verschilt per casemanager, jeugd is een specifieke doelgroep. Dit is weer een reden voor een aparte afdeling'

Ook de roosteraars benadrukken dat een afdeling Gezinsbenadering wenselijk is. Een apart programma Gezinsbenadering is rooster technisch makkelijker te realiseren dan maatwerkuren. De plaatsvervangend vestigingsdirecteur en tevens voorzitter van de expertisegroep dagprogramma voegt toe dat een aparte afdeling bovendien de rechtsongelijkheid die wordt ervaren, verkleint. Het afdelingshoofd van de ezv zegt dat een aparte afdeling Gezinsbenadering een uitkomst kan zijn voor de participatie van gedetineerden op de ezv aan Gezinsbenadering

'Als wel en niet kandidaten Gezinsbenadering door elkaar zitten op een afdeling, zeggen de gedetineerden die niet mee doen dat het niet eerlijk is omdat je niet dezelfde kans krijgt als je geen kind hebt.'

'De gedetineerden op de ezv zijn niet bang voor mensen maar voor grote groepen mensen, voor te veel prikkels'

Op de afsluitende vraag in het interview of de geïnterviewde nog toevoegingen, tips of aandachtspunten heeft, gaan de antwoorden van drie geïnterviewden over de afdeling Gezinsbenadering.

'Een aparte afdeling zou echt helpen. Het is meer sociaal omdat je bij elkaar zit, kans is kleiner om druk uit te oefenen elkaar te gebruiken om via kinderen drugs mee naar binnen te brengen. Iedereen op de afdeling heeft hetzelfde belang'

'Ik denk dat je eigenlijk zelfs niet echt kan starten zonder gezinsafdeling. Om meerdere redenen. Je kan hier mensen neerzetten en bijscholen op juiste expertise, en voor veiligheid. Zo worden de goede vaders niet onder druk gezet door machthebbers. In groep sta je sterker en ben je minder kwetsbaar. Deze twee punten zouden op korte termijn doorslaggevend moeten zijn, zo snel mogelijk'

Uit de interviews blijkt tevens dat nog onderzocht moet worden welke doelgroepen gedetineerden samen terecht kunnen op de afdeling. 'Gezinsbenadering' is geen bestaand regime dus het is de vraag of naast gevangenen, ook gedetineerden van het huis van bewaring, de ezv en BBI op deze afdeling mogen zitten.

4.5 Participatie aan Gezinsbenadering

Bij het maken van een programma Gezinsbenadering moet nagedacht worden over aan wie het programma wordt aangeboden. In deze paragraaf volgt het antwoord op de laatste praktische deelvraag:

Welke mogelijkheden voor participatie aan Gezinsbenadering zijn wenselijk per doelgroep en per individuele gedetineerden in de praktijk volgens betrokkenen bij de Gezinsbenadering?

4.5.1 Best practise: Parc Participantengroep (PvA, Werkplan) dag leefklimaat

Parc gebruikt vier verschillende niveaus van Family Approach. Hoe hoger het niveau, hoe intensiever de Gezinsbenadering en hoe strenger de screening voor gedetineerden om te mogen participeren. In Parc is niveau één voor iedereen: alle gedetineerden en hun sociale contacten. Voorbeelden van activiteiten die onder dit niveau vallen, zijn: de telefonische hulplijn voor vrienden en familie, het kindvriendelijke Visitors Centre en de aangepaste reguliere bezoekerszaal. In een mailwisseling met

Corin Morgan-Armstrong benadrukt Corin dat ook de cultuurverandering, zoals een vriendelijke bejegening van gedetineerden door medewerkers, onder dit niveau valt. Niveau twee is voor gedetineerde vaders die contact hebben met hun kinderen. Dit niveau bestaat uit interventies om de band tussen vader en kind te versterken. Een voorbeeld van een interventie is Language and Play, hier kunnen vader en kind samen zingen en te verven. Niveau drie is de Family Interventions Unit (FIU). Zoals uitgelegd in paragraaf 4.4.1 geldt hiervoor een screening. Niveau vier is het niveau van Invisible Walls Wales (IWW). Dit is een intensieve interventie waar slechts een aantal gedetineerde van de FIU aan mee doen. Bij IWW wordt het hele gezin een jaar lang tijdens, en tot een half jaar na detentie begeleid. Hulp is er op alle nodige onderwerpen zoals huisvesting, inkomen en ontwikkeling van de kinderen. Het gezin wordt begeleid door een vast team en elk gezin heeft een vaste 'director'.

4.5.2 Participantengroep, PvA, Werkplan en Dag van het Leefklimaat

Op basis van de kennis en ervaring uit Parc, kiest de PI-L ervoor om gezinsbenadering in verschillende niveaus aan te bieden. Omdat de PI-L nog bezig is met het opzetten van de Gezinsbenadering, richt zij zich in eerste instantie op de niveaus één tot en met drie. Vanaf januari 2017 is in diverse documenten een opzet voor de drie niveaus voor de Gezinsbenadering beschreven. De eerste versie verscheen in het Werkplan Gezinsbenadering in april. Ook tijdens de Dag van het Leefklimaat is er gesproken over de verschillende niveaus. Deze zijn eind april 2017 beschreven in het plan van aanpak voor de afdeling Gezinsbenadering. Half mei verscheen een nieuw stuk vanuit de PI-V. De strekking van de aanpak Gezinsbenadering komt in de verschillende documenten grotendeels overeen, maar er zijn opvallende verschillen in de uitwerking. Er zijn bijvoorbeeld verschillen in visie over welk gedetineerde aan welk niveau mag participeren en over welke activiteiten bij welk niveau horen. Ook verschilt de gebruikte terminologie zoals: niveaus, fasen, lagen, schillen en participatie, screening, check of 'voor wie'.

Screening door de PI-L of het Veiligheidshuis?

Ook in het participantenoverleg van 8 mei 2017 bleek dat er onduidelijkheid bestaat over de definitie van de niveaus en welke groep of individuele gedetineerde mag participeren aan welk niveau. Tevens is het voor de partijen onduidelijk wie voor welk niveau verantwoordelijk is. Vooral over niveau één en twee is onduidelijkheid. Een medewerker van het Wijkteam benadrukt dat er een balans moet zijn tussen laagdrempeligheid en het belang van het kind. De vraag is of voor laagdrempelige activiteiten de OKD check voldoende is, of dat er een check moet komen door het VHH. De OKD check is een interne screening door de PI-L waarbij toestemming van de moeder wordt gevraagd en door afdelingshoofden en –beveiligers wordt gecheckt of participatie mogelijk is. De check door het VHH is een externe check waarbij wordt gekeken naar de betrokken instanties en de geschiedenis van het gezin. Met name vanuit het VHH en het Wijkteam klinkt het geluid dat ook voor het laagdrempeligste niveau één een screening door het VHH nodig is, in het belang zijn van het kind.

Vanuit justitie klinkt vooral het geluid dat het organiseren van activiteiten met kinderen niet nieuw is en al gebeurt bij BZT en OKD. Justitie heeft veel ervaring op het gebied van veiligheid en voor BZT en OKD wordt alleen intern gecheckt of het belang van het kind gewaarborgd is. Zij vinden het niet logisch als voorheen iedereen met de OKD mee mocht doen en er vanaf nu ineens een check geldt waardoor wellicht minder gedetineerden gaan participeren. Een casemanager wijst erop dat voor de check door het VHH een formulier getekend moet worden door gedetineerde voor gegevensuitwisseling. Dit soort formulieren kunnen afschrikken en de gedetineerde weerhouden van participatie. Dit terwijl het

doel is om gedetineerde en zijn gezin in een laagdrempelig niveau te laten participeren en aan de hand hiervan door te laten stromen naar een niveau waar een formulier voor getekend moet worden. Bovendien is het nadelig dat als een gezin niet door de check komt, ook het zicht op dit gezin verloren gaat. Op dit moment gaat het regulier bezoek gewoon door en zijn er geen mogelijkheden meer om de positieve ontwikkeling van het kind te stimuleren.

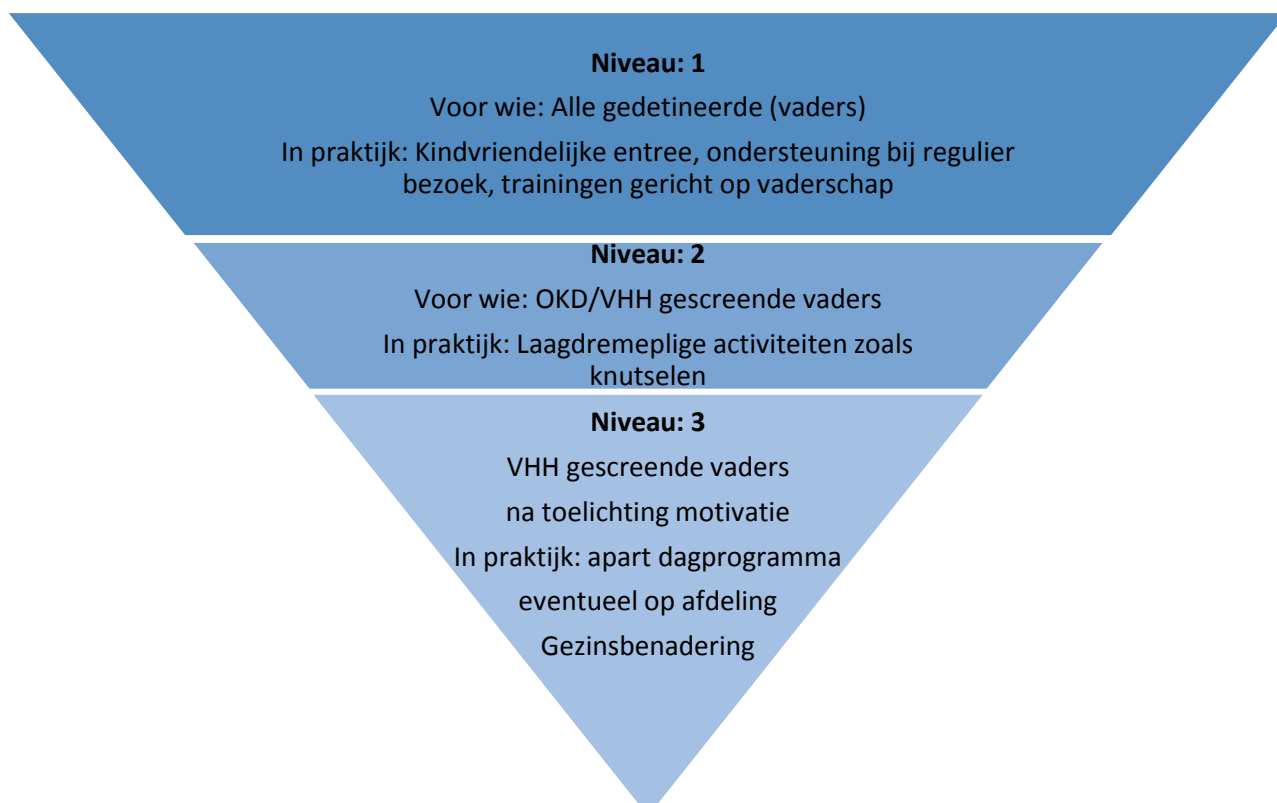
Over niveau drie zijn de meeste deelnemers het eens. Om te participeren aan dit niveau is een screening door het VHH nodig, evenals een intake. Deze intake is een motivatiegesprek. Op basis van de intake wordt een persoonlijk plan van aanpak voor de gedetineerde geformuleerd. Dit plan van aanpak wordt gaandeweg geëvalueerd in het multidisciplinair overleg (MDO) en met het gezinssysteem.

Wie beslist?

Er is niet beschreven hoe de verhoudingen liggen in de participantengroep bij het maken van een keuze als partijen het niet met elkaar eens zijn. Het is onduidelijk of iedereen dezelfde rol heeft of dat er een partij is die het laatste woord heeft.

Tijdens de Dag van het Leefklimaat (zie paragraaf 4.4) werd duidelijk dat een zwakte voor een afdeling Gezinsbenadering het hebben van onduidelijke selectiecriteria is. Om rechtsgelijkheid te stimuleren is het van belang dat de screening door het VHH en het intakegesprek op dezelfde manier worden uitgevoerd en duidelijke vereisten voor participatie kennen. In het Werkplan wordt de inhoud van de intake niet omschreven.

Naar aanleiding van het voorgenoemde participantenoverleg wordt een aparte werkgroep opgesteld die de vormgeving van de niveaus nader gaat onderzoeken. Van deze werkgroep maken vertegenwoordigers van het VHH en een casemanager, deel uit. In dit overleg kan een overzicht geformuleerd worden waaruit duidelijk wordt hoeveel niveaus er zijn, wat per niveau aangeboden wordt en welke groep of individuele gedetineerden kan participeren aan welk niveau. Tevens is het van belang de terminologie gedefinieerd en vastgelegd wordt. Onderstaand schema kan tijdens het overleg ter discussie gesteld en ingevuld worden:

4.5.3 Interviews

Over de participatie aan de Gezinsbenadering zijn de volgende betrokkenen geïnterviewd: een medewerker van het Wijkteam, de twee gedetineerde vaders van de PapaCo, een medewerker van de beveiliging, de coördinator van vrijwilligers van Humanitas, een casemanager en een afdelingshoofd.

Ook in de interviews komen de meningsverschillen naar voren over welke gedetineerde mag participeren aan welk niveau van Gezinsbenadering. Meerdere geïnterviewden uiten hun zorgen over de samenwerking op dit punt. De participantengroep bestaat uit relatief veel deelnemers en er zijn veel subgroepjes, dit schept verwarring. Ook het verschil in vooruitgang in de Gezinsbenadering tussen PI-L en PI-V speelt hierbij een rol, omdat geprobeerd wordt beide tegelijk op te laten gaan.

'Ik heb wel wat zorgen over hoe het loopt in de samenwerking. Iedereen gaat een beetje op z'n positie zitten, in plaats van op samenwerking en vertrouwen ... Samenwerken is een van de meest ingewikkelde dingen.'

In de interviews valt het op dat iedereen er voor is om te werken aan de hand van niveaus. Er bestaat met name verschil van mening over de screening per niveau die gehanteerd moet worden. Ook bestaat er onduidelijkheid over de definities.

'We hebben het over fases, maar die fases zijn ook nog niet uitgekauwd'

Een medewerker van het Wijkteam zegt dat er niet te veel vaste regels moeten zijn en de wijze van screening bepaald moet worden aan de hand van maatwerk en casuïstiek. Het belang van het kind staat voorop. Vanuit de beveiliging wordt gezegd dat je niet alles op voorhand kan dichttimmeren en niet alle risico's goed in kan schatten. Dit moet gaandeweg blijken, als het mis gaat dan trapt de beveiliging vanzelf op de rem.

‘We gaan met Gezinsbenadering een avontuur aan, als je niet wil uitproberen moet je dit avontuur niet aangaan’

Ook wordt gezegd dat er eerst een aanbod moet zijn voordat er met gedetineerden gepraat wordt over screening en formulieren.

‘We hebben nog geen programma, dus het nu ook een beetje in de lucht praten soms’

De PapaCo vindt de screening erg belangrijk, de veiligheid van het kind moet voorop staan. De PapaCo wijst er vooral op dat ze willen dat gedetineerden gescreend worden op het delict om te voorkomen dat iemand met een geschiedenis van zedendelicten rond hun kind is. Meerdere geïnterviewden wijzen erop dat een laagdrempelig eerste niveau wenselijk is, zodat de gedetineerde kan laten zien dat hij gemotiveerd is en naar aanleiding daarvan kan doorstromen naar hogere niveaus. In de interviews komt naar voren dat de selectie maatwerk moet zijn, afhankelijk van de behoeften van het gezin. Er bestaat onduidelijkheid over wie mag participeren aan laagdrempelige activiteiten: alleen gedetineerde vaders of ook gedetineerden die op een andere manier deel uitmaken van een gezin (zonen bijvoorbeeld), of alle gedetineerden.

Overeenstemming screening niveau 3?

Waar tijdens de participantengroep overeenstemming lijkt over de screening voor niveau drie, komen in de interviews toch verschillen van mening naar voren. Iedereen is het eens dat de motivatie van gedetineerde vader centraal staat bij de intake voor dit niveau. Geïnterviewden denken verschillend over waaruit deze motivatie blijkt. De PapaCo is van mening dat niveau drie alleen opengesteld is voor gedetineerden ++. ++ gedetineerden zijn de gedetineerden die zich het aller beste gedragen, dit niveau komt nog na het niveau Groen. Ook vinden zij clean zijn een belangrijke voorwaarde. Een gedetineerde zegt:

‘Dit niveau moet je verdienen, stel strenge eisen zodat er wat te verliezen valt’

Twee andere geïnterviewden zeggen dat bij de intake voor dit niveau het belang van het kind centraal moet staan. Er komt vaker in de interviews naar voren dat de mogelijkheid om te participeren aan niveau drie een gezamenlijk besluit moet zijn van deelnemers en ketenpartners.

4.5.4 De Borch en PI Nieuwersluis

Het proces van het bereiken van doelen in de Borch verloopt ook in verschillende stappen. Stap één is verkenning, stap twee het formuleren van doelen, stap drie de voorbereiding naar ‘buiten’ en stap vier het daadwerkelijk leven in de maatschappij, buiten de Borch. De randvoorwaarden zijn streng, duidelijk en voor iedereen hetzelfde, maar eenmaal toegelaten tot het traject, wordt voor elk individu een maatwerktraject ontworpen. Iedereen stelt bijvoorbeeld persoonlijke doelen op, afhankelijk van de situatie van het gezin. De regels die gelden gaan vooral over gedrag. Zo komen de ouders de Borch pas binnen als ze clean zijn en worden ze bij een terugval op Time-Out gezet. Ook gelden er vaste dagindelingen. Hiernaast bestaan regels over het voorbeeldgedrag voor kinderen zoals kledingvoorschriften.

In de PI Nieuwersluis is ook gekozen om geen screening in te zetten voor laagdrempelige activiteiten en het OKD, omdat hierdoor te veel gedetineerden niet zouden kunnen participeren en dit onevenredige gevolgen voor de kinderen heeft.

4.6 Tussenconclusie

In deze paragraaf wordt verslag gedaan van het praktijkonderzoek over de vier onderzoekspunten: het belang van het kind, uitvoeren van het programma Gezinsbenadering, het opzetten van een afdeling Gezinsbenadering en voorwaarden voor het participeren aan Gezinsbenadering. Met deze informatie worden de praktijkvragen beantwoord.

Het belang van het kind centraal

Alle betrokkenen zijn het erover eens dat het belang van het kind centraal moet staan bij de uitvoering van Gezinsbenadering. Twee belangrijke doelen van Gezinsbenadering zijn immers het beperken van detentieschade voor kinderen en het doorbreken van intergenerationele criminaliteit. Uit documenten, gesprekken en interviews blijkt echter dat het onduidelijk is wat de PI-L onder het belang van het kind verstaat en dat betrokkenen hier verschillend over denken. Het is belangrijk om dit begrip te definiëren samen met alle betrokkenen, inclusief kinderen, zodat iedereen vanuit hetzelfde referentiekader werkt. Het belang van het kind moet getoetst worden bij zowel deelname van een nieuwe kandidaat als nieuwe organisatorische ideeën zoals het maken van nieuwe activiteiten.

Vormgeven van een programma Gezinsbenadering

Het programma Gezinsbenadering kan worden aangeboden als maatwerkactiviteiten of als apart dagprogramma. Roosteraars geven aan dat het het meest wenselijk om tot 1 januari 2018 activiteiten Gezinsbenadering als maatwerk aan te bieden; rechtsactiviteiten die hierdoor gemist worden, worden gecompenseerd. Vanaf 1 januari 2018 kan er gewerkt worden met een apart programma Gezinsbenadering op een aparte afdeling als hier voldoende gedetineerden voor in aanmerking komen. Inzet van personeel is doordeweeks overdag het makkelijkst. Gedetineerden vinden het belangrijk dat er rekening gehouden wordt met schooltijden, sport en de reistijd van de kinderen.

Afdeling Gezinsbenadering

Uit onderzoek in de praktijk blijken veel voordelen voor het hebben van een aparte afdeling Gezinsbenadering. Het is de ambitie om vanaf 1 januari 2018 te starten met zo'n aparte afdeling.

Voorwaarden voor participeren aan Gezinsbenadering

Geïnspireerd op het systeem in Parc, wordt de Gezinsbenadering aangeboden in verschillende niveaus. Er bestaat onduidelijkheid over de invulling van de niveaus en wat voor screening moet zijn voor welk niveau. Dit is een gevoelige kwestie waarbij de achterliggende samenwerking en vertrouwen tussen partijen een grote rol speelt.

H.5 Analyse theorie en praktijk

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de analysevraag:

Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de uitkomsten uit de theorie en de uitkomsten uit de praktijk voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering?

Het antwoord op deze vraag is ingedeeld aan de hand van de onderzoekspunten. Per onderzoekspunt worden de overeenkomsten en verschillen tussen de uitkomsten in de theorie en de uitkomsten in de praktijk, geanalyseerd.

5.2 Het belang van het kind

Uit sociaalwetenschappelijk onderzoek blijkt dat het belang van het kind voorop moet staan om detentieschade bij kinderen te voorkomen en criminogene gezinssituaties te doorbreken. Indien er sprake is van een antisociale vader of er is geen mogelijkheid tot fysiek contact en privacy door grote bezoekerszalen met toezicht, kan het contact meer nadelen dan voordelen hebben. Uit praktijkonderzoek blijkt dat ook betrokkenen bij de Gezinsbenadering vinden dat het belang van het kind voorop moet staan.

Zowel uit de theorie als uit de praktijk komt naar voren dat wat onder het belang van het kind wordt verstaan op verschillende manier geïnterpreteerd kan worden. Uit het praktijkonderzoek blijkt dat het onduidelijk is wat de PI-L onder het belang van het kind verstaat. Het is belangrijk om dit begrip te definiëren samen met alle betrokkenen, zodat over hetzelfde gepraat wordt. Wie het belang van het kind beoordeelt, is afhankelijk van de situatie. Ook is het niet omschreven op welke momenten het belang van het kind getoetst wordt.

Tevens blijkt uit praktijkonderzoek dat voor het belang van het kind is het essentieel om samen te werken en met het kind zelf te praten. In het belang van het kind kan gewerkt worden met evidence based interventies, hierbij kunnen interventies uit de Borch en de PI Nieuwersluis als inspiratie worden gebruikt.

Uit onderzoek in de theorie blijkt dat het van belang is om aandacht te besteden aan de opvoedingsvaardigheden van de ouders, om intergenerationele criminaliteit te beperken. Hier wordt in de praktijk op ingespeeld door de themaochtend op donderdag aan gedetineerde vaders aan te bieden.

5.3 Vormgeven van een programma Gezinsbenadering

Uit onderzoek in wet- en regelgeving blijkt dat via combineren, kiezen, compenseren en/of aanvullen van activiteiten er mogelijkheden zijn om een programma Gezinsbenadering aan te bieden. Sommige activiteiten Gezinsbenadering kunnen gecombineerd worden met rechtsactiviteiten, zoals sport. Bij rechtsactiviteiten zonder een minimum aantal uren kan gedetineerde de keuze worden voorgelegd

om te participeren aan deze rechtsactiviteit of de activiteit Gezinsbenadering. Het compenseren van rechtsactiviteiten mag altijd. Rechtsactiviteiten kunnen ook aangevuld worden met activiteiten Gezinsbenadering. Uit onderzoek in de praktijk blijkt dat activiteiten naast de rechtsactiviteiten zoals trainingen, nu worden aangeboden door middel van compenseren. Tijdens de training mist gedetineerde een rechtsactiviteit die hij later die dag of die week kan inhalen. De roosteraars geven aan dat het het meest wenselijk is om tot 1 januari 2018 activiteiten Gezinsbenadering als maatwerk aan te bieden; rechtsactiviteiten die hierdoor gemist worden, worden gecompenseerd. Vanaf 1 januari 2018 kan gewerkt worden met een speciaal programma Gezinsbenadering op een aparte afdeling als hier voldoende gedetineerden voor in aanmerking komen.

5.4 Afdeling Gezinsbenadering

Uit het sociaalwetenschappelijk deel van dit onderzoek en praktijkervaring uit Parc en de Borch blijkt dat het groepsgevoel op een afdeling een positieve invloed heeft zowel tijdens als na detentie. Vaders die deel uitmaken van een groep gedetineerden die dezelfde doelen nastreven zijn meer gemotiveerd om te werken aan hun vaderrol en de kans op recidive wordt kleiner. Ook het inzetten van personeel met affiniteit met Gezinsbenadering is wenselijk in de praktijk en strookt met de uitkomsten uit het sociaalwetenschappelijk deel van dit onderzoek. Uit onderzoek in de praktijk blijken hiernaast nog meer voordelen te zijn voor een afdeling Gezinsbenadering. Het is op een aparte afdeling makkelijker om activiteiten Gezinsbenadering te plannen en gedetineerden geven aan minder snel beïnvloed te worden door anderen om contraband binnen te laten brengen door hun kinderen. Het is de ambitie om vanaf 1 januari 2018 te starten met zo'n aparte afdeling. Uit onderzoek in zowel de theorie als de praktijk blijkt dat het gebruik maken van visuele motivatie een positief effect heeft op het realiseren van doelen. Er moet nog worden onderzocht of alle doelgroepen gedetineerden samen op deze afdeling mogen verblijven.

5.5 Participatie aan Gezinsbenadering

Uit onderzoek in wet- en regelgeving blijkt dat er weinig beperkingen zijn voor groepen gedetineerden om te participeren aan activiteiten Gezinsbenadering. Op individueel niveau zijn er meer mogelijke beperkingen voor gedetineerden om mee te doen aan Gezinsbenadering. In de praktijk wordt de Gezinsbenadering aangeboden in verschillende niveaus, geïnspireerd op het systeem in Parc. Er bestaat tussen betrokken partijen onduidelijkheid en onenigheid over de invulling van de niveaus en wat voor screening wenselijk is per niveau. Dit is een gevoelige kwestie waarbij de samenwerking tussen partijen een grote rol speelt.

Gedetineerde vader en zijn kind op Family Day, HMP Parc, Wales

H.6 Conclusie

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de conclusie van het onderzoek beschreven. Het hoofdstuk is opgedeeld aan de hand van de onderzoekspunten. De laatste paragraaf (6.6) geeft een bondig antwoord op de centrale onderzoeksvraag.

6.2 Het belang van het kind

Uit onderzoek uit de theorie en de praktijk blijkt dat het belang van het kind voorop staan om detentieschade bij kinderen te voorkomen en criminogene gezinssituaties te doorbreken. Uit gesprekken met betrokkenen blijkt echter dat niet duidelijk is wat de PI-L verstaat onder het belang van het kind. Het is belangrijk om dit te definiëren met alle betrokkenen zodat over hetzelfde gepraat wordt. Wie het belang van het kind beoordeelt is afhankelijk van de situatie. In de meeste gevallen is er hulpverlening bij het gezin betrokken. In dat geval beoordeelt de gedragswetenschapper van de hulpverleningsinstantie dit. Uit praktijkonderzoek blijkt dat het belang van het kind getoetst moet worden bij elke nieuwe participatie en elke organisatorisch ontwikkeling. (Voor- en) nazorg voor kinderen die aan activiteiten deelnemen, is van belang. Deze werkwijze is echter niet vastgelegd. Om dit te realiseren biedt inzicht in de Jeugdwet handvatten. Om het belang van het kind te waarborgen moet worden samengewerkt met alle betrokken partijen en moet met het kind zelf gepraat worden. In het belang van het kind kan gewerkt worden met evidence based interventies. Om intergenerationele criminaliteit te doorbreken is het van belang dat er aandacht besteed wordt aan de opvoedingsvaardigheden van de ouder(s).

6.3 Vormgeven van een programma Gezinsbenadering

Via combineren, kiezen, compenseren en/of aanvullen van activiteiten is het volgens de Pbw mogelijk om een programma Gezinsbenadering aan te bieden. In de praktijk is het het meest wenselijk en haalbaar om activiteiten Gezinsbenadering aan te bieden via compenseren. De rechtsactiviteit die gedetineerde mist tijdens de activiteit Gezinsbenadering, kan later worden ingehaald. Vanaf 2018 geldt een nieuw dagprogramma. Als er vanaf deze datum een aparte afdeling Gezinsbenadering komt kan aan de gedetineerden op deze afdeling een apart programma worden aangeboden met Gezinsbenadering als basis. Hier wordt dan gebruik gemaakt van een aanvulling op de rechtsactiviteiten.

Inzet van personeel is doordeweeks overdag het makkelijkst. Bij het aanbieden van de activiteiten met kinderen moet rekening gehouden worden met de tijden van school en sport en de reistijd van de kinderen. Dit is dus lastig te combineren aangezien voor kinderen het weekend het meest geschikt is. De inhoud van de activiteiten varieert van trainingen voor vaders tot activiteiten met kinderen. Voor de invulling van de activiteiten spelen de vrijwilligers van Humanitas een grote rol. In het belang van het kind kan gewerkt worden met evidence based interventies, bijvoorbeeld waar al gebruik van gemaakt wordt bij de Borch, PI Nieuwersluis of ketenpartners. Voor nieuwe interventies geldt dat onderzoek naar de effectiviteit van deze interventies gewenst is. Om te weten welke activiteiten ketenpartners aanbieden, kan gebruik gemaakt worden van de 'menukaart'.

Naast het programma Gezinsbenadering moeten ook activiteiten Gezinsbenadering waarvoor geen programma nodig is, aandacht krijgen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan ondersteuning bij regulier bezoek of een kindvriendelijke ingang.

6.4 Afdeling Gezinsbenadering

Er zijn veel voordelen voor het hebben van een afdeling Gezinsbenadering: het werkt motiverend voor gedetineerden, er kan personeel met affiniteit met Gezinsbenadering worden ingezet en getraind, de kans dat gedetineerden recidiveren kan verkleinen, het gedrag van gedetineerden tijdens detentie kan verbeteren, het inplannen van de activiteiten Gezinsbenadering is makkelijker en de kans op invoer van contraband kan verkleinen. Het is de ambitie om vanaf 1 januari 2018 te starten met deze aparte afdeling. Voor die tijd moet een antwoord gevonden zijn op de zwaktes en bedreigingen die zijn geformuleerd tijdens de Dag van het Leefklimaat. Het gebruik maken van visuele motivatie op de afdeling, kan een positief effect hebben. Het is nog niet duidelijk of alle doelgroepen gedetineerden samen op deze afdeling kunnen verblijven. Dit kan er voor zorgen dat niet alle gedetineerden dezelfde kansen krijgen. Rechtsgelijkheid moet gestimuleerd worden, tijdens een pilot periode is er echter meer ruimte voor onderzoek waarbij een bepaalde mate van rechtsongelijkheid, gerechtvaardigd is.

6.5 Participatie aan Gezinsbenadering

De Gezinsbenadering wordt aangeboden in verschillende niveaus, geïnspireerd op het systeem in Parc. Het is nog onduidelijk welke groep of individuele gedetineerde kan participeren aan welk niveau van de Gezinsbenadering. Wet- en regelgeving geven weinig beperkingen voor groepen gedetineerden om te participeren aan activiteiten Gezinsbenadering. Op individueel niveau zijn er meer beperkingen voor gedetineerden om mee te doen aan Gezinsbenadering. Het is bijvoorbeeld niet mogelijk om te participeren voor een gedetineerde die een ordemaatregel opgelegd heeft gekregen, die geen contact mag hebben met zijn kinderen of waarbij contact met de kinderen niet in het belang van het kind is. De PI-L heeft dus vrijheid in het bepalen van welke groep of individuele gedetineerde kan participeren aan welk niveau, bijvoorbeeld door middel van een screening. Er bestaat tussen betrokken partijen onduidelijkheid en onenigheid over de invulling van de niveaus en wat voor screening wenselijk is per niveau. Wel is duidelijk dat de keuze of gedetineerde mag participeren in samenwerking met betrokken partijen gemaakt moet worden. De motivatie van de gedetineerde vader en het belang van het kind staan hierbij centraal. Het is een gevaar dat andere belangen dan het belang van het kind, de overhand nemen. Dit is een gevoelige kwestie waarbij de samenwerking tussen partijen een grote rol speelt. Er wordt een werkgroep opgesteld om dit onderwerp nogmaals te bespreken. Indien er sprake is van een screening door een externe organisatie, is inzicht in de Wet bescherming persoonsgegevens wenselijk.

6.6 Antwoord op de centrale onderzoeksvraag

De centrale onderzoeksvraag is als volgt geformuleerd:

Wat zijn de mogelijkheden voor de penitentiaire inrichting Leeuwarden voor het aanbieden van een programma Gezinsbenadering binnen de kaders van de relevante wet- en regelgeving?

Het antwoord op de vraag luidt als volgt:

De penitentiaire inrichting Leeuwarden kan een programma Gezinsbenadering aanbieden binnen de kaders van de wet- en regelgeving door rekening te houden met de rechtsactiviteiten uit de Pbw en het belang van het kind uit het IVRK. Volgens de Pbw is het mogelijk om een programma Gezinsbenadering aan te bieden door te combineren, kiezen, compenseren en/of aanvullen van activiteiten. In de praktijk blijkt compenseren en/of aanvullen het meest wenselijk. De wet- en regelgeving geeft de PI-L vrijheid om te bepalen welke individuele of groep gedetineerden mag participeren aan welk deel van de Gezinsbenadering. Een aparte afdeling Gezinsbenadering in de PI-L is een uitkomst voor het zo effectief mogelijk aanbieden van een programma Gezinsbenadering. Hierbij is samenwerking met betrokkenen en het centraal staan van het belang van het kind een randvoorwaarde.

H.7 Aanbevelingen

7.1 Inleiding

Hieronder volgen aanbevelingen aan de PI-L, op volgorde van de onderzoekspunten. De aanbevelingen vloeien voort uit de hierboven staande conclusies. Per algemene aanbeveling worden concrete suggesties opgesomd om de aanbeveling in de praktijk te realiseren. Hiermee wordt het doel van dit onderzoek bereikt: Het doen van aanbevelingen aan de PI-L over het aanbieden van een programma Gezinsbenadering binnen de kaders van relevante wet- en regelgeving.

7.2 Randvoorwaarden

Om de aanbevelingen uit deze paragraaf succesvol te laten zijn, moet er aan twee algemene voorwaarden worden voldaan. Ten eerste is het van belang om daadwerkelijke plannen, gebaseerd op deze aanbevelingen, te maken met alle betrokkenen samen. Hiermee wordt draagvlak en motivatie voor de uitvoering gecreëerd.

Veel van de onderstaande genoemde aanbevelingen kunnen worden gerealiseerd op korte termijn, binnen acht maanden. Om de Gezinsbenadering zo effectief mogelijk te ontwikkelen en behouden is het echter van belang dat gerealiseerde plannen worden geborgd. De plannen moeten worden vastgelegd en geëvalueerd. Er moet worden geëvalueerd of gemaakte doelen behaald worden en of betrokken partijen nog steeds dezelfde werkwijze en definitie van kernbegrippen hanteren. Om de doelen van de Gezinsbenadering te evalueren is het van belang dat er onderzoek gedaan wordt naar de effecten van de Gezinsbenadering.

7.3 Het belang van het kind

Zorg ervoor dat alle betrokkenen bij de Gezinsbenadering dezelfde definitie van het belang van het kind hanteren. Leg deze definitie vast en evalueer hem regelmatig om de uitvoering te borgen.

- Definieer het belang van het kind met alle betrokkenen, waaronder de kinderen
- Leg deze definitie vast in het Werkplan
- Spreek af op welke momenten het belang van het kind getoetst wordt
- Spreek af door wie het belang van het kind getoetst wordt
- Toets voorgaande afspraken aan de Jeugdwet. Indien er sprake is van een kennisprobleem moet inzicht in de Jeugdwet worden verkregen. Dit kan gerealiseerd worden door vervolgonderzoek te (laten) doen, personeel bij te scholen en/of ketenpartners te raadplegen

Zorg ervoor dat de uitvoering van de Gezinsbenadering in het belang van het kind is.

- Werk samen met alle betrokken partijen

- Betrek het kind bij het maken van een plan van aanpak voor Gezinsbenadering
- Bied kinderen voor- en nazorg als ze deelnemen aan een activiteit Gezinsbenadering
- Werk met evidence based interventies. Doe bij nieuwe interventies onderzoek naar de effectiviteit
- Maak gebruik van succesvolle interventies die worden gebruikt bij relevante organisaties zoals de Borch of PI Nieuwersluis. Maak gebruik van studenten van Sociaal Juridische Dienstverlening om deze interventies in kaart te brengen
- Maak gebruik van de expertise van ketenpartners zoals het Regiecentrum, Wijkteams en Fier

7.4 Vormgeven van een programma Gezinsbenadering

Bied tot 1 januari 2018 activiteiten Gezinsbenadering aan op maat. Bied daarnaast vanaf 1 januari 2018 een apart programma Gezinsbenadering aan voor de gedetineerden op de nieuw te starten afdeling Gezinsbenadering.

- Maak voor activiteiten op maat gebruik van het compenseren van rechtsactiviteiten. Kijk ook naar andere mogelijkheden zoals het combineren van activiteiten Gezinsbenadering met rechtsactiviteiten. Als de activiteit Gezinsbenadering bijvoorbeeld bestaat uit buiten sporten, hoeven de rechtsactiviteiten 'luchten' en 'sport' niet gecompenseerd te worden
- Anticipeer op het nieuwe dagprogramma vanaf 1 januari 2018. Voor november 2017 moet er een concrete uitwerking zijn van dit dagprogramma
- Houd bij het aanbieden van activiteiten Gezinsbenadering met kinderen rekening met de tijden van school en sport en de reistijd van de kinderen
- Maak voor de invulling van deze activiteiten gebruik van de 'menukaart' gemaakt door de studenten SJD en evidence based interventies
- Maak voor de uitvoering van de activiteiten gebruik van de vrijwilligers van Humanitas
- Heb naast het programma Gezinsbenadering ook aandacht voor activiteiten Gezinsbenadering waar geen programma voor nodig is, zoals ondersteuning bij regulier bezoek en een kindvriendelijke ingang (niveau één)
- Raadpleeg de PapaCo voor het invullen van een programma Gezinsbenadering. Zorg dat hierbij voor elke afdeling een vertegenwoordiger in de PapaCo zit
- Communiceer actief met andere PI's over familiegericht werken. Werk zo mogelijk mee aan organiseren van een landelijk congres over familiegericht werken in Nederlandse PI's

7.5 Afdeling Gezinsbenadering

Creëer een aparte afdeling Gezinsbenadering op de afdeling E.

- Start vanaf 1 januari 2018 met een aparte afdeling Gezinsbenadering indien hier genoeg kandidaten voor zijn. Zorg voor die tijd dat er een oplossing is voor de zwaktes en

bedreigingen die zijn opgesteld naar aanleiding van de Dag van het Leefklimaat. Realiseer dit bijvoorbeeld door de inzet van studenten Sociaal Juridische Dienstverlening

- Stel duidelijke voorwaarden voor de plaatsing van gedetineerden op de afdeling Gezinsbenadering
- Onderzoek welke doelgroepen gedetineerden op de afdeling kunnen verblijven, sluit bij dit onderzoek geen doelgroepen gedetineerden op voorhand uit
- Zet personeel met affiniteit voor Gezinsbenadering in op de afdeling en school dit personeel bij waar nodig. Leg dit zo mogelijk vast in een opleidingsplan
- Geef uitvoerend personeel op deze afdeling meer tijd voor bejegening
- Maak gebruik van een apart dagprogramma op de afdeling, in het teken van Gezinsbenadering
- Maak gebruik van visuele motivatie op de afdeling zoals door het gezin opgeschreven doelen
- Doe onderzoek naar de effecten van de afdeling Gezinsbenadering
- Communiceer de ontwikkelingen met betrekking tot de afdeling met collega's binnen de PI-L. Stimuleer hiermee cultuurverandering in de hele inrichting. Neem dit indien mogelijk op in een communicatieplan
- Zet zo mogelijk een gedetineerde in als mentor voor andere gedetineerde vaders op de afdeling

7.6 Participatie aan Gezinsbenadering

Bepaal welke groep of individuele gedetineerde mag deelnemen aan welk deel van de Gezinsbenadering.

- Bied de Gezinsbenadering aan op drie niveaus: hoe hoger het niveau, hoe intensiever de participatie aan Gezinsbenadering en hoe strenger de 'screening'
- Leg met alle betrokken partijen vast welke activiteiten horen bij welk niveau
- Leg met alle betrokken partijen vast welke groep of individuele gedetineerde kan participeren aan welk niveau door het invullen van het schema
- Leg de gehanteerde terminologie vast
- Werk nauw samen met alle betrokken partijen en vertrouw op elkaars expertise om een zo'n effectief mogelijke screening te ontwikkelen. Indien nodig kunnen partijen extra investeren om elkaars expertise te leren kennen
- Zorg bij de screening dat het belang van het kind voorop staat. Weeg ook de motivatie van de vader mee
- Houd in de screening rekening met de beperkingen die de wet geeft om te participeren aan Gezinsbenadering

- Doe bij screening door een externe partij onderzoek naar de mogelijkheden met betrekking tot het uitwisselen van persoonsgegevens uit de Wbp
- Maak het besluit of gedetineerde wel of niet mag participeren altijd in samenwerking met betrokken partijen
- Sluit op voorhand geen gedetineerden uit tot het participeren aan Gezinsbenadering. Maak gebruik van maatwerk

Literatuur

Wet- en regelgeving

EVRM

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

Gw

Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden

IVRK

International Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Pbw

Penitentiaire beginselenwet

Pm

Penitentiaire maatregel

Rspog

Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden

Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, *Staatscourant* 2014/4617

Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, 'Wijziging van de Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden in verband met de invoering van promoveren en degraderen van gedetineerden', *Staatscourant* 10 februari 2014/4617

Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, *Staatscourant*, 2015/40088

Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, 'Wijziging van de Regeling model huisregels penitentiaire inrichtingen in verband met aanpassing van de voorwaarden voor het verlenen van bezoek zonder toezicht', *Staatscourant* 16 november 2015/40088

Tweede Kamer der Staten-Generaal 1995

Kamerstukken II 1994/95, 24263, 3 (MvT)

Jurisprudentie

CvT 2014

Commissie van Toezicht, 18 maart 2014, *KC 2014/021*

HR 1916

Hoge Raad 14 februari 1916, *NJ1916*, 681

RSJ 2006

Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, 30 november 2006, *06/2082/GA*

RSJ 2013

Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, 25 februari 2013, *12/3824/GA*

RSJ 2013

Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, 25 februari 2013, *12/3738/GA*

RSJ 2016

Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, 19 oktober 2016, *16/2596/GA*

Overige literatuur

Aronson et al. 2013

E. Aronson, T. Wilson en R. Akert, *Sociale psychologie*, Amsterdam: Pearson Benelux 2013

Asega 2016

Asega, Sanne Neelis, *Interview met gevangenisdirecteur Marie-Anne de Groot*, 2016, www.simonvanderaa.nl (laatst geraadpleegd op: 3 mei 2017)

Augeo 2016

Augeo Jongerentaskforce, *Ik heb al veel meegemaakt*, volledige datum? 2016

Baarda 2014

B. Baarda, *Dit is onderzoek!*, Groningen: Noordhoff Uitgevers 2014

Beijersbergen et al. 2013

A. Beijersbergen, A. Dirkzwager, T. Molleman, P. van der Laan en P. Nieuwbeerta, 'Procedural Justice in prison: The importance of staff characteristics', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Issue 59 (4) 2015

Beijersberget et al. 2014, *SAGE Journals, Issue 7, 2016*

A. Beijersbergen, A. Dirkzwager, P. van der Laan en P. Nieuwbeerta, 'A Social Building? Prison Architecture and Staff-Prisoner Relationships', *SAGE Journals, Issue 7, 2016*

Bleichrodt en Vegter 2013

F.W. Bleichrodt en P.C. Vegter, *Ons Strafrecht, Sanctierecht*, Deventer: Kluwer 2013

Boone en Kelk 2015

M. Boone en C. Kelk, *Nederlands Detentierecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2015

Boone et al. 2015

M. Boone, M. Althoff en F. Koenraadt, *Het leefklimaat in Justitiële inrichtingen*, WODC 2015

Children of Prisoners Europe, *European Journal of Parental Imprisonment 2015*

Children of Prisoners Europe, 'Child impact assessment and sentencing', *European Journal of Parental Imprisonment* Winter 2015

CvT

Commissie van Toezicht, *Arbeid*,

<https://www.commissievantoezicht.nl/dossiers/arbeid/achtergrondartikel-arbeid/> (laatst geraadpleegd op: 3 mei 2017)

CvT

Commissie van Toezicht, *DBT*, <https://www.commissievantoezicht.nl/dossiers/DBT/dbt/> (laatst geraadpleegd op: 3 mei 2017)

CvT

Commissie van Toezicht, *Luchten*, <https://www.commissievantoezicht.nl/dossiers/luchten/het-recht-op-luchten/> (laatst geraadpleegd op: 29 mei 2017)

Detrick 1990

S. Detrick, *Internationaal Publiekrecht / Mensenrechten. Tekst & Commentaar. Commentaar op artikel 3 IVRK*. 1990

Dirkzwager, Nieuwbeerta en Fiselier, *Tijdschrift voor Criminologie 2009/51*

A.J.E. Dirkzwager, P. Nieuwbeerta en J.P.S. Fiselier, 'Onbedoelde gevolgen van vrijheidsstraffen: een literatuurstudie', *Tijdschrift voor Criminologie* 2009/51

DJI 2016

Dienst Justitiële Inrichtingen, *Promoveren/degraderen*, 6 oktober 2016,

<https://www.dji.nl/justitiabelen/volwassenen-in-detentie/promoveren-degraderen.aspx> (laatst geraadpleegd op: 3 mei 2017)

DJI

Dienst Justitiële Inrichtingen, *Locaties*, <https://www.dji.nl/locaties/penitentiaire-inrichtingen/pi-leeuwarden/index.aspx> (laatst geraadpleegd op: 29 mei 2017)

DJI

Dienst Justitiële Inrichtingen, *Over*, <https://www.dji.nl/over-dji/> (laatst geraadpleegd op 29 mei 2017)

Duijst en Das 2011, p. 228

W.L.J.M Duijst en C. Das, *Handboek forensische en penitentiaire geneeskunde*, Apeldoorn, Antwerpen: Maklu 2011

Figee en van Rijn 2015

A. Figee en L. van Rijn, *Groepsdruk, in tien stappen naar succesvol teamgedrag*, Amsterdam: Futuro Uitgevers juni 2015

HMP & YOI Parc 2010

HMP & YOI Parc, *Family Interventions, supporting positive family engagement*, 2010

Jorritsma-Lebbink en Teeven 2011

A. Jorritsma-Lebbink en F. Teeven, *Convenant Re-integratie van (ex-)gedetineerden*, 2011

Kinderrechten.nl

Kinderrechten.nl, *Artikel 3 – Belang van het Kind*, <http://www.kinderrechten.nl/kinderrechten-vw/artikel-3-belang-van-het-kind/> (laatst geraadpleegd op: 3 mei 2017)

Kreulen 2003

E. Kreulen, 'Leren begint in de wieg', *Trouw*, 16 september 2003

Kuiper 2012

J. Kuiper, *Motivatatie is sterker als je het doel voor ogen kunt zien*, 8 februari 2012, <http://www.meermotiveren.nl/motivatatie-is-sterker-als-je-het-doel-voor-ogen-kunt-zien/> (laatst geraadpleegd op: 3 mei 2017)

Laemers, Vegter en Fiselier 2001

M.T.A.B. Laemers, P.C. Vegter en J.P.S. Fiselier, *Evaluatie Penitentiaire beginselenwet en Penitentiaire maatregel*, Den Haag: WODC 2001

Miller en Rollnick 2005

W. R. Miller en S. Rollnick, *Motiverende gespreksvoering: een methode om mensen voor te bereiden op verandering*, Amsterdam: Ekklesia 2005

Morgan-Armstrong 2017

C. Morgan-Armstrong G4S, *Family Interventions in Custodial Establishments*, maart 2017

Nijhof et al. *Pedagogiek* 2007

K Nijhof, R. Engels, J. Wientjes en R. de Kemp, 'Crimineel gedrag van ouders en kinderen', *Pedagogiek* 27e jaargang, 1, 2007

Postmus 2016

M. Postmus, *Papa gaat naar de gevangenis*, september

Rijksoverheid 2014

Rijksoverheid, *Promoveren/degraderen systeem binnen gevangenis in werking*, 1 maart 2014, <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2014/03/01/promoveren-degraderen-systeem-binnen-gevangenis-in-werking> (laatst geraadpleegd op: 3 mei 2017)

Rode 2016

A. Rode, *Prisons. A unique window of opportunity to change lives*, 26 mei 2016

Scharff-Smith en Gampell 2011

P. Scharff-Smith en L. Gampell, *Children of imprisoned parents*, 2011

Schuyt 2006

P.M. Schuyt, *Strafrecht. Tekst & Commentaar. Commentaar op artikel 38 Penitentiaire beginselenwet*, 1 februari 2006

Van de Rakt 2007 Kennislink/NSCR 2007

M. van de Rakt, 'Crimineel: zo vader zo zoon?', *Kennislink/NSCR*, 19 juni 2007

Van Dijk, Huisman en Nieuwbeerte 2014

J. van Dijk, W. Huisman en P. Nieuwbeerte, *Actuele Criminologie*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2014

Van Schaaijk 2015

G. van Schaaijk, *Praktijkgericht juridisch onderzoek*, Den Haag: Boom uitgevers 2015

Zandvliet, Defence for Children 2008

I. Zandvliet, Defence for Children, *Het belang van het kind in artikel 3 IVRK: Concretisering van een rechtsbegrip*, <https://www.defenceforchildren.nl/images/20/310.pdf> (laatst geraadpleegd op: 3 mei 2017)

Bijlagen

Bijlage 1: Veel voorkomende afkortingen en begrippen

Bijlage 2: Juridische achtergrondinformatie

Bijlage 3: Vragenlijst

Bijlage 1: Veel voorkomende afkortingen en begrippen

Veel voorkomende afkortingen

Art.	Artikel
BBI	Beperkt Beveiligde Inrichting
BZT	Bezoek Zonder Toezicht
CvT	Commissie van Toezicht
DBT	Dagprogramma, Beveiliging en Toezicht op maat
D&R plan	Detentie en re-integratieplan
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
ezv	Extra zorgvoorziening
FIU	Family Interventions Unit
HVB	Huis van bewaring
IVRK	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
MDO	Multidisciplinair overleg
Ministerie van V&J	Ministerie van Veiligheid en Justitie
MvT	Memorie van toelichting
OKD	Ouder-kind dag
PapaCo	Papa Commissie
Pbw	Penitenciaire beginselenwet
PI-L	Penitenciaire inrichting Leeuwarden
Pm	Penitenciaire maatregel
PSF	Parc Supporting Families
RSJ	Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming
Rspog	Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden
SKJ	Stichting Kwaliteitsregister Jeugd
VHH	Veiligheidshuis

Veel voorkomende begrippen

Afdeling	Een deel in de penitenciaire inrichting
Contraband	Verboden goederen
Dagprogramma	De periode tussen uitsluiting en insluiting in de cel
Directeur	Persoon die de penitenciaire inrichting beheert
Doelgroepen	Verschillende doelgroepen gedetineerden in de PI-L
Gedetineerde	Persoon die de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf ondervindt
Gezin	Ouder(s) en kind(eren)
Gezinsbenadering	Benadering gericht op band tussen gedetineerde en zijn gezin
Niveaus	Verschillende lagen van Gezinsbenadering
PI	Penitenciaire inrichting
Programma Gezinsbenadering	Het aanbod van activiteiten Gezinsbenadering, in een programma
Rechtsactiviteiten	Activiteiten waar de gedetineerde recht op heeft volgens de Pbw
Regime	Samenstel van activiteiten mate van gemeenschap

Bijlage 2: Juridische achtergrondinformatie

De tweede en derde theoretische deelvragen richten zich op de Penitentiaire beginselenwet (Pbw). Indien meer juridische achtergrondkennis over Sanctierecht gewenst is, wordt aangeraden deze bijlage te lezen voor paragraaf 3.3 en 3.4 worden gelezen. In deze bijlage wordt juridische achtergrondinformatie gegeven over de doelen van het straffen, de voor gedetineerden geldende wet- en regelgeving en de verschillende doelgroepen gedetineerden in de PI-L.

Doelen straffen

De grond van straffen is vergelding. Vergelding wordt ook wel als doel van de straf aangemerkt. De gedetineerde wordt verantwoordelijk gehouden voor het feit waar hij schuld aan heeft, immers 'geen straf zonder schuld'⁸⁹. Vergelding wordt gerealiseerd door de gedetineerde opzettelijk leed toe te brengen⁹⁰. Bij vrijheidsbenemende straffen is dit leed het maken van inbreuk op de vrijheid van een mens⁹¹. Bij de tenuitvoerlegging van de straf staat vrijheidsbeneming centraal⁹². Ook dwang is een element bij de tenuitvoerlegging van een vrijheidsbenemende straf⁹³. Een aantal uitgangspunten en doelstellingen van tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende straffen zijn te vinden in artikel 2 Pbw. Twee voorbeelden hiervan zijn resocialisatie (lid 2) en minimale beperkingen (lid 4).

Voor gedetineerden geldende wet- en regelgeving

Het uitgangspunt is dat gedetineerde een burger is met rechten en plichten, zoals iedere andere burger. Ook uit artikel 15 lid 4 van de Grondwet blijkt dat grondrechten ook voor gedetineerden gelden.⁹⁴

De misschien wel belangrijkste wetten en regels die gelden in penitentiaire inrichtingen, zijn internationaalrechtelijke bronnen. Deze grondrechten gelden ook voor gedetineerden. Gedetineerden kunnen zich dus bijvoorbeeld beroepen op Europese grondrechten. Het internationale verdrag waar gedetineerden het vaakst een beroep op doen is het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM)⁹⁵. Hier is onder andere het artikel voor Family Life⁹⁶ opgenomen waar in staat dat en ieder recht heeft op respect voor zijn gezinsleven.

Sinds 1999 geldt de Penitentiaire beginselenwet (Pbw) voor vrijheidsstraffen. Deze wet geeft de hoofdlijnen voor het uitvoeren van vrijheidsbenemende straffen en beschermt de grondrechten van gedetineerden.⁹⁷ Details van de Pbw zijn uitgewerkt in lagere wetgeving zoals algemene maatregelen van bestuur (AMvB) en ministeriële regelingen. De AMvB die van toepassing is op de Pbw is de

⁸⁹ HR 14 februari 1916, NJ1916, 681 en Bleichrodt en Vegter 2013, p. 70

⁹⁰ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 40

⁹¹ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 93

⁹² Bleichrodt en Vegter 2013, p. 91

⁹³ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 92

⁹⁴ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 113 en 114

⁹⁵ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 35

⁹⁶ Art. 8 EVRM

⁹⁷ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 33

Penitentiare maatregel (Pm). Een voorbeeld van een ministeriële regeling die een rol speelt zijn de Huisregels van de PI-L. Een andere juridische bron die een rol speelt is het ongeschreven recht. Dit zijn bijvoorbeeld algemene instructies van de minister van Veiligheid en Justitie of het hoofd van de DJI aan de directeur van de PI-L.⁹⁸

De meeste dagelijkse beslissingen uit de Pbw staan niet specifiek in de Pbw beschreven maar worden overgedragen aan de directeur van een penitentiare inrichting⁹⁹. De directeur valt onder het hoofd van DJI¹⁰⁰. De Pbw geeft de directeur veel bevoegdheden. Hij stelt bijvoorbeeld huisregels voor de inrichting vast¹⁰¹. Ook kan hij belangrijke beslissingen nemen zoals het opleggen van disciplinaire straffen. Deze taken kunnen niet uitgevoerd worden door de minister of het hoofd van de DJI, zij kunnen alleen algemene aanwijzingen aan de directeur geven.¹⁰² De rest van de penitentiare inrichtingswerkers (piw-ers) treden op namens de directeur voor een deel van zijn taken¹⁰³. Penitentiare inrichtingen in Nederland kunnen dus verschillen in de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende straffen.

De relatie tussen de gedetineerde en de penitentiare overheid is bestuursrechtelijk. De klachtprocedure uit de Pbw lijkt op die uit de Algemene Wet Bestuursrecht (Awb). Gedetineerde kan een klacht indienen over een genomen beslissing door de directeur bij de Commissie van Toezicht (CvT). Tegen een beslissing van de selectiefunctionaris over plaatsing en overplaatsing kan gedetineerde bezwaar maken. Als gedetineerde het niet eens is met de uitspraak van een van deze partijen, kan hij in beroep bij de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ). Met medische klachten kan gedetineerde naar een speciale commissie van de RSJ. Beide de CvT en de RSJ zijn onafhankelijk.¹⁰⁴

Doelgroepen gedetineerden

Volgens artikel 1 sub e van de Pbw is een gedetineerde: 'Een persoon ten aanzien van wie de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf of vrijheidsbenemende maatregel in een inrichting plaatsvindt'. Het woord 'gedetineerde' is dus een verzamelwoord voor verschillende doelgroepen die een vrijheidsstraf of vrijheidsbenemende maatregel ondergaan.

De PI-L huisvest verschillende doelgroepen gedetineerden en bestaat uit een huis van bewaring en een gevangenis¹⁰⁵. Het grootste deel gedetineerden (circa 60 à 70%) in huizen van bewaring zijn onveroordeeld, zij ondergaan voorlopige hechtenis. In gevangenissen worden vrijheidsstraffen ten uitvoer gelegd in de vorm van gevangenisstraf.¹⁰⁶ Zowel hechtenis als gevangenisstraf zijn vrijheidsbenemende straffen. Vrijheidsbenemende straffen zijn in Nederland de zwaarste strafrechtelijke sancties. In artikel 9 van het Wetboek van Strafrecht staan de straffen opgesomd van

⁹⁸ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 34

⁹⁹ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 104

¹⁰⁰ Artikel 3 lid 4 Pbw

¹⁰¹ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 105

¹⁰² Bleichrodt en Vegter 2013, p. 106

¹⁰³ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 107

¹⁰⁴ Boone en Kelk 2015, p. 64-78

¹⁰⁵ www.dji.nl

¹⁰⁶ Art. 9 lid 2 Pbw en Boone en Kelk 2015, p. 11

zwaar naar minder zwaar.¹⁰⁷ Hechtenis is in beginsel dus een minder zware straf dan gevangenisstraf. In de tenuitvoerlegging bestaan er echter nauwelijks verschil tussen deze twee straffen.¹⁰⁸

Gevangenis en huizen van bewaring kennen twee differentiatiecriteria: geslacht en de mate van beveiliging¹⁰⁹. Geslacht spreekt voor zich, de PI-L is een mannengevangenis. Per inrichting of afdeling is de mate van beveiliging bepaald. De mate van beveiliging gaat van 'open' gevangenis met verlotregels tot extra beveiligde gevangenis waarbij voorkoming van ontsnapping centraal staat. Het huis van bewaring van de PI-L is 'normaal' beveiligd. De gevangenis van de PI-L bestaat uit een deel dat 'normaal' is beveiligd en een 'beperkt beveiligd' deel (BBI). De BBI wordt ook wel 'half open inrichting' genoemd omdat bij deze mate van beveiliging een vierwekelijks weekendverlof bestaat.¹¹⁰

Per inrichting of afdeling is tevens de mate van gemeenschap bepaald, dit wordt het 'regime' genoemd. De Pbw noemt drie regimes: algehele gemeenschap, beperkte gemeenschap en het individueel regime. Gedetineerden worden in algehele- of beperkte gemeenschap geplaatst, tenzij het individueel regime noodzakelijk is.¹¹¹ Dit regime is bepalend voor de bewegingsruimte van gedetineerde en de grootte van het dagprogramma en activiteitenprogramma.¹¹² Voorheen was het regime van beperkte gemeenschap gebruikelijk voor het huis van bewaring en het regime van algehele gemeenschap gebruikelijk voor de gevangenis. Dit is veranderd sinds de invoering van het beleidskader Dagprogramma, Beveiliging en Toezicht op maat (DBT) in 2014. Met de invoering van het DBT is de Regeling Selectie, Plaatsing en Overplaatsing van Gedetineerden (Rspog) gewijzigd. Sinds deze wijziging worden alle gedetineerden in beperkte gemeenschap geplaatst. Algehele gemeenschap bestaat nog in (Z)BBI's.¹¹³

In de gevangenis kan de vrijheid binnen het regime van beperkte gemeenschap worden uitgebreid naar aanleiding van goed gedrag. Sinds de invoering van het DBT worden gedetineerden namelijk ingedeeld op basis van gedrag, om goed gedrag te stimuleren. Er wordt gewerkt met een systeem van promoveren en degraderen aan de hand van het stoplichtmodel.¹¹⁴ Gevangenen krijgen hierbij de kleur Groen, Oranje of Rood toegewezen. Groen gedrag is wenselijk en wordt gestimuleerd en beloond. Oranje gedrag is niet wenselijk, het wordt ontmoedigd maar niet bestraft. Rood gedrag wordt niet getolereerd, het wordt ontmoedigd en kan bestraft worden. Gedetineerden met Oranje of Rood gedrag worden in het basisprogramma geplaatst. Gedetineerden die zes weken positief scoren op alle beschreven gedragsregels, kunnen promoveren. Voor gedetineerden die gepromoveerd zijn naar Groen gedrag bestaat een plusprogramma met extra activiteiten. Het plusprogramma verschilt aanzienlijk van het basisprogramma. In het basisprogramma worden ongeveer 43 uur in de week activiteiten aangeboden die bestaan uit rechtsactiviteiten aangevuld met re-integratieactiviteiten. Het basisprogramma heeft geen activiteiten in de avond en weinig activiteiten in het weekend.

¹⁰⁷ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 89

¹⁰⁸ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 90

¹⁰⁹ Art. 11 en 13 Pbw

¹¹⁰ Bleichrodt en Vegter 2013, p. 127

¹¹¹ Art. 19 lid 1 Pbw en Bleichrodt en Vegter 2013, p. 136

¹¹² Bleichrodt en Vegter 2013, p. 136

¹¹³ Boone en Kelk 2015, p. 204-206

¹¹⁴ www.dji.nl

Gedetineerden verblijven op hun cel als er geen activiteiten zijn. In het plusprogramma worden ongeveer 48 uur aan activiteiten geboden. Gemiddeld dus vijf uur per week meer dan het basisprogramma.¹¹⁵ Deze extra uren worden ingevuld met activiteiten gericht op re-integratie zoals onderwijs, arbeid en bezoek¹¹⁶. In de avonden en weekenden kunnen ook activiteiten worden geboden en gedetineerden verblijven buiten de cel (op de afdeling) als er geen activiteiten zijn. Het plusprogramma is daarmee gelijk aan het voormalige regime (het regime van algehele gemeenschap), het basisprogramma is een versoering van het voormalige regime¹¹⁷.

In beginsel starten alle gedetineerden hun vrijheidsstraf in het basisprogramma. Alleen zelfmelders worden direct in het plusprogramma geplaatst omdat 'zichzelf melden' gezien wordt als goed gedrag¹¹⁸. Het grootste deel van de gevangenis (behalve BBI) van de PI-L is normaal beveiligd. Een normaal beveiligde inrichting biedt zowel het basis- als het plusprogramma aan. Overplaatsing naar de BBI kan alleen als gedetineerde gepromoveerd is naar Groen Het plusprogramma is gelijk aan het regime dat voorheen bestond en het basisprogramma is een versoering hiervan. Het systeem van promoveren en degraderen geldt niet voor alle gedetineerden. Het plusprogramma wordt alleen gehanteerd in gevangenissen. Tevens is er een categorie gevangenen die is uitgesloten van promotie of het plusprogramma, waaronder gevangenen in een inrichting voor stelselmatige daders (ISD).¹¹⁹

Gevangenissen hebben extra zorgvoorzieningen (ezv's). Dit zijn aparte afdelingen voor kwetsbare gedetineerden die meer individuele zorg nodig hebben. Dit zijn bijvoorbeeld gedetineerden met psychische stoornissen of zedendelinquenten die beschermd moeten worden tegen andere gedetineerden.¹²⁰

¹¹⁵ www.commissievantoezicht.nl en Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, *Staatscourant* 2014/4617

¹¹⁶ www.dji.nl

¹¹⁷ www.rijksoverheid.nl

¹¹⁸ www.commissievantoezicht.nl

¹¹⁹ www.rijksoverheid.nl en Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, *Staatscourant* 2014/4617

¹²⁰ Boone en Kelk 2015, p. 307

Bijlage 3: Vragenlijst

Het aanbieden van een programma Gezinsbenadering

Naam:	Datum:
Functie:	Opgenomen/Opgeschreven

Algemene vragen

Vragen met betrekking tot het belang van het kind

1. Uit overleggen en het Werkplan blijkt dat het belang van het kind voorop moet staan. Is ergens omschreven wat de pij onder het belang van het kind verstaat? Vindt u dat het belang van het kind op dit moment voldoende gewaarborgd is? Zo ja, leg uit hoe het gewaarborgd is. Zo nee, leg uit hoe u vindt dat het gewaarborgd zou moeten zijn.

.....

.....

2. Wie moet volgens u beoordelen wat in het belang van het kind is?

.....

.....

3. Op welke momenten vindt u dat het belang van het kind getoetst moet worden?

.....

.....

Vragen met betrekking tot participatie aan Gezinsbenadering

4. Zoals u misschien weet is het aanbod Gezinsbenadering opgedeeld in vier delen. Welke groep/individuele gedetineerde mag participeren aan welk deel van de Gezinsbenadering in de voor u ideale situatie?

.....

.....

5. In vergaderingen kwam naar voren dat selectie voor participatie aan Gezinsbenadering waarschijnlijk maatwerk wordt. Wat vindt u van deze manier van selecteren?

.....

.....

6. Welke aspecten moeten volgens u aan bod komen bij de intake voor niveau 3?

.....

.....

Extra vragen

Laatste vraag

7. Heeft u nog opmerkingen/aanmerkingen/tips met betrekking tot het aanbieden van een programma Gezinsbenadering?

.....

.....

Extra vragen aan Casemanager

Vragen over de screening voor Gezinsbenadering

1. Wat houdt de OKD screening in?

.....

.....

2. Wat houdt de screening van het Veiligheidshuis in?

.....

.....

Extra vragen aan plaatsvervangend vestigingsdirecteur en roostermakers

Vragen over het dagprogramma

1. Welke uitgangspunten worden gebruikt voor het maken van het dagprogramma?
.....
.....
2. De wet geeft richtlijnen voor de grootte van het dagprogramma. Dit is voor HvB tussen 18 en 36 uur aan activiteiten n.a.v. het regime van beperkte gemeenschap en voor gevangenen dagprogramma van ongeveer 43 of ongeveer 48 uur op grond van de Rspog. Hoe wordt bij het maken van het dagprogramma rekening gehouden met de uren uit de Pbw en Rspog? Bestaat er een maximum voor aantal uren dagprogramma?
.....
.....
3. Wordt gedetineerden wel eens de keuze voorgelegd tussen verschillende activiteiten? Zo ja, hoe gaat dit in zijn werk?
.....
.....
4. Het aanbieden van een programma Gezinsbenadering kan door middel van kiezen/combineren, compenseren of aanvullen. Hoe is het aanbieden van een programma Gezinsbenadering volgens u het meest wenselijk? Hoe gebeurt dit nu bij gezinskamer?
.....
.....
5. Hoe wordt personeel ingepland?
.....
.....

Extra vraag:

6. Klopt het dat er vanaf 2018 een nieuw dagprogramma komt? Zo ja, hoe kan volgens u rekening gehouden worden met activiteiten Gezinsbenadering in dit nieuwe dagprogramma?

.....

.....

Extra vragen aan gedetineerden PapaCo

Vragen over programma en participeren Gezinsbenadering

1. Wordt gedetineerden wel eens de keuze voorgelegd tussen verschillende activiteiten? Zo ja, hoe gaat dit in zijn werk?

.....

.....

2. Als jullie de keuze krijgen tussen participeren aan een activiteit Gezinsbenadering en een andere activiteit zoals sport, met welke activiteiten zouden jullie het liefst ruilen?

.....

.....

3. Welke motivaties zijn er voor jullie om aan Gezinsbenadering deel te nemen?

.....

.....

4. Hoeveel tijd zouden jullie met je kind willen doorbrengen?

.....

.....

5. Welk moment in de week is voor jullie het handigst voor een activiteit Gezinsbenadering, rekening gehouden met de kinderen?

.....

.....

Extra vragen:

1. Hoe gebruikelijk is het dat een gevangene 'rood' is?

.....

.....

Extra vragen aan afdelingshoofd

Vragen over programma en participeren Gezinsbenadering

1. Wordt gedetineerden wel eens de keuze voorgelegd om te kiezen tussen verschillende activiteiten? Hoe gaat dit in zijn werk?

.....

.....

2. Doet de ezv wel eens mee aan groepsactiviteiten? Zo ja, hoe gaat dit in zijn werk?

.....

.....

3. Hoe kunnen gedetineerden op de ezv volgens u participeren aan Gezinsbenadering?

.....

.....

4. Hoe kunnen gedetineerden op de BBI volgens u participeren aan Gezinsbenadering?

.....

.....

Extra vragen:

1. Hoe gebruikelijk is het dat een gevangene 'rood' is?

.....

.....